

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2016/9

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

◀ Bagolyröpte Pest felett	2
<i>Buza Péter</i>	
DÉLUTÁN	
Vauuú... micsoda nap!	6
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
TERESEDÉS	
Kockamodell	8
<i>Csontó Sándor</i>	
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON	
◀ Idesüss!	10
<i>Somogyi Krisztina</i>	
Simplicissimus Budapestje	14
FÉNYIRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
VILÁG VÁROS	
◀ Interaktív megoldások: a közterületek esete	18
<i>Tosics Iván</i>	
Műterem közösségi szemlélettel	20
<i>Somogyi Krisztina</i>	
◀ Kammerwald és Mattoni	21
<i>Szántó András</i>	
Illetlen illemhelyek	24
<i>Elek Lenke</i>	
Illés megkönyörült az ünneplőkön	27
Bolgár György: Láttá-e már Budapestet?	28
A múlt mélységes kútjai	28
<i>Saly Noémi</i>	
◀ Intellektuális tankolás franciásan a BFZ-vel	30
Nágák, elefántok, madarak	30
„Igazó virágok szemlélésében”	30
Szálinger Balázs Köztársasága Zsámbékon	31
<i>Zappe László</i>	
ÉTKEZÉSI ÍRÓ	
◀ Ég és föld	32
<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST csupa kellemetlen meglepetés! Persze, ha alaposabban végig gondoljuk a dolgot, tulajdonképpen nincs okunk ezen sem meghökkenni. A váratlan itt nagyon is várható. Életünk természetrajzának integráns része. Létének régóta kísértő sajátossága. Történelmünk ránk bűdösödött záloga.

Messzebről közelítve – ha az okokat keressük – azonnal eszünkbe juthat: ahogy az országot, úgy fővárosát is Európa határvidékén dobálja ezer éve már a Kelet és Nyugat tektonikus lemezeinek folytonos mozgása. Hol ide, hol oda billentve nemzeti civilizációnk minőségét.

Igyekezetiünk fáradékony, szervezetségünk, célkövetésünk délábos, szorgalmunk, figyelmünk, mindennapi tehetségünk – viszonyunk munkához, feladathoz – gyér és labilis.

Ha persze felgerjed szittyá vérünk, behunytt szemmel hirdetjük mindennek az ellenkezőjét. Leordítva egymás fejét is. Jóízűen. Ezt nevezzük aztán politikának.

Friss eset. Felújították a Bartók Béla utat. Még ugyan nem adták át végleg a rövidtávú jövőnek (mifelénk egy ilyen beavatkozás érvényességének időtartama bántóan rövid – ld. fentebb), de már jól látszanak a tektonikai törésvonalak. Meg a világunkat rengető lökéshullámok fenyegetett célpontjai. Egy közülük, hogy miért térkövezik a megállósziget komplexumok eredetileg zöldnek szánt szakaszait. Ezt kéri számon a városvezetés politikai ellenzéke a politikus városvezetésen.

Nem vitás, szerte Európában, még középtájon is, sőt, ott, ahol a mienkénél sokkal zordabb az éghajlati viszonyok, szerencsés divatnak számít már több évtizede, hogy akár a villamos pályatest némely felületeit fűmaggal vetik be, étellel színezve a technikát.

Jó néhány esztendeje a várostervezés magyar iskoláiban is megjelent ez a tartalmát tekintve barátságos törekvés. Útjainkon az épített elemeket kísérő zöld felületek területe exponenciálisan gyarapodik. De ha igyekezetiünk fáradékony, szervezetségünk gyér, szorgalmunk legfeljebb közepes, munkánk tisztességes elvégzéséhez kevés a tehetségünk, talán mégis inkább a térkövezést kellene választanunk. Mindig. Mert az ápol és eltakar. Elfedi, elrejtíti örök nemzeti deficitünket. Hogy nagyhangú ünneplésünknek csak kivételes pillanatokban s korszakokban van – némi – alapja. Ha pedig nem térkövezünk, azonnal feltűnik mindenkinek, mire is vagyunk (nem vagyunk) képesek.

Nézzék csak meg ezt a szeptember elején készült felvételt a 3-as, a 69-es villamos, az 5-ös busz egyik zuglói (Laky Adolf utcai megállójáról), annak építményeiről. Meg a felmagzott, szinte átláthatatlanul burjánzó fű- s gomerdőről.

Dolgozni csak pontosan, szépen... De ha erre képtelenek vagyunk? Akkor bizony a józan döntés: térkövezni! Abból nem lehet nagy baj (lehet, de ennyire biztosan nem lát-szik majd).

Ha a gúny ízeit érzik az utóbbi mondatokban, sikerült pontosan megfogalmaznunk, mit gondolunk. De nem a közvetetők s nem az őket ostorozók árválkodnak a célkeresztben.

Rezignált flagellánsok, mi, a tükkörbe néző s magunkat is röstellő budapesti polgárok mutattuk meg csupán újra – s ki tudja hányadszor már –, milyen város (is) BUDAPEST

fotó: Sebestyén László

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXIX. évfolyam, 9. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olaszószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit, Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsszaktal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Vauuú... micsoda nap!

(6. oldal)

A hátsó borítón:

Bagolyröpte Pest felett

(2. oldal)

Bagolyröpte Pest felett

Buza Péter

Kanyarokkal nehezített nyomozás állomásaival traktálom az olvasót. Főleg azt, aki Szendrey Júliával kapcsolatos publikációimat nyomon követte az elmúlt bő egy évben. Most az utat mutatom meg csupán, nem annak végeredményét. Arra október végéig kell még várni, amikor elhagyja majd a nyomdát a Budapest Könyvek tizedik kötete: Petőfi özvegyének és második családjának ködbe veszett, regényes története, írásban és képben.

A Hét Bagoly-ház emeletét – a Horvát-Machek-Mambriny család emeleti otthonát – szétbombázták Budapest ostromának heteiben

Hogy *Petőfi Sándor* özvegye és *Horvát Árpád* rosszul sikerült házasságának leszármazottait felkutassam (ami azóta, hogy sorsuk foglalkoztatni kezdett, izgatott mint elvégzendő feladat), először is az első nemzedék életútjának szórványos, rejtőzködő adatait kellett összegyűjtenem. Szűk körben ismert tény, hogy három gyermekük élte meg a felnőttkort. Az 1851-ben született *Attila* 1872-ben, élete 22. évében halt meg tuberkolózisban. Az 1855-ben született ifjabb *Árpád* 31 évesen távozott az élők sorából, morfiummal mérgezve meg magát. Volt egy fia, első feleségének, *Egan Marynek* gyermeke, *Tibor*. Idős emberként, valószínűleg utód nélkül halt meg.

Harmadik gyermekük, *Ilona* 1859-ben látta meg a napvilágot a Hársfa utcai kis házban, amelyet Horvát apósa vett a családnak. Róla már többet tudhat meg, aki megpróbálja összeszedni sorsa publikált nyomait. Ám ezek ismeretében sem jut tovább senki annál, hogy kétszer ment férjhez, másodszor – korán megözvegyülven – egy katonához, *Machek Gusztáv*hoz. S hogy ebből a házasságából született egy leánya, *Iluska*. Az is kiszámítható az adatokból, hogy Horvát *Ilona* valamikor a millennium évkörében látta meg a napvilágot.

Dortmund a végállomás

Szendrey Ignác 1863-ban vásárolta meg a mai Bástya utca 22. (Képipró utca 7.) szám alatti kettős házat. A Bástya utcai az épület földszintes szárnya, a Képipró utcai az emeletes. (Az 1880-as évekig csak innen volt bejárata az ingatlannak.) Már az 1800-as évek elejétől birtokolta a „képipró” *Schöfft* család, a lakást kereső egyetemi ifjúság szálláshelyeként hasznosítva lakrészeit. Híres-nevezetes hely Pesten a Hét Bagoly-ház. Mert hogy hét baglya díszlik ablakai felett *Minervának*, a tudományok papnőjének.

A címtárak elárulják, hogy *Szendrey* halála után (1895-ben, 95 éves korában kísérték utolsó útjára) unokája, *Ilona* és dédunokája, *Tibor* örökölte az értékes belvárosi ingatlant. Már ők építik össze 1904-ben a telek két határoló utcájá-

Horvát Ilona, Szendrey Júlia leánya (1895)

Machek Gusztáv, Ilona katonaférje (1910 körül)

Machek Iluska, húszévesen, 1915-ben

val párhuzamos, különálló épületeket, kétemeletesre nagyobbítva a földszintes traktust. Az 1920-as évek közepére Tibor – nem tudván törleszteni a maga félházára felvett jelzáloghitel részleteit – kénytelen feladni tulajdonát.

Mambrini Daisy Dortmundban őrzi ifjabb Árpád fiának egy időskori fotóját. 1882-ben született. Erre a képre Ilona írta a dátumot: 1955. Vagyis akkor még élt. A Daisy és köztem folyó múlt őszi szaporra üzenetváltások során más is kiderült róla – amit aztán kiegészíthettem azoknak a leveleknek az információival, amelyeket Daisy édesapja, *Mambriny Ödön* írt kedves paptanárának, *Megyer József*-nek 1939 és 1947 között. (Ezeket *Koltai*

A Mambriny család, a családfő még aktív (1928)

András, a Piarista Levéltár főlevéltárosa fedezte fel számomra gyűjteményében.)

Megtudtam, hogy Tibor megházasodott. 1947-ben a Márvány utca 50-ben laktak a feleségével. De az asszony az 1970-es években a ferencvárosi Ráday utca 15-ben már egyedül élt. Még 1986-ban is. Erről egy újabb dátumozott fotó árulkodik. S bár Daisy családi fényképalbumában fellelhető egy olyan kép is, amelyen Tibornak talán a fia tűnik fel, ennél többet egy mondattal sem tudok leírni arról, volt-e ezen az ágán a Horvát családnak, Júliának dédunokája.

De egy másik ágon biztosan volt. Mambriny Ödönnek hívják, 1926-ban

Horvát Ilona veje, Mambriny Béla – ez a fotó valahol Magyarország nyugati határán készült 1944-ben

született. Edmund Mambriniként halt meg 2002-ben.

A Mambriniek

Azóta, hogy a FSZEK és az Arcanum megtette azt a gesztust, hogy a világhálóra telepítette a Budapesti cím és lakásjegyzékek egyenként is ezersokszáz oldalnyi anyagát, sokkal könnyebb a tűt megtalálni a szénakazalban, mint annak előtte. Azt a tűt kerestem, hogy kik laktak a húszas években – amikor Iluska megházasodhatott – a Bástya utca 22. szám alatt. Férje családnevét reméltem kideríteni. Egy-két kísérlet kanyargós útját bejárva el is jutottam *Mambriny Bélához*.

Az olaszos hangzású családnév első (budai) viselője, aki 1847-ben szerzett az akkori fővárosban polgárjogot, *Mambrinyi* (ő így írta) *Alajos* volt. A város hivatalának pénztárosa, aki 1888-ban hunyt el – nyugalmazott tiszteletbeli tanácsnokként, a Szent Anna templom gondnokaként s budai háztulajdonosként (1861-ben épült fel ma is álló családi otthona a mostani számozás szerint a Csalogány utca 36. számú telken.) Egyetlen fiát *János*nak hívták. Ő nyugalmazott kereskedelmi minisztériumi aligazgatóként 1907-ben távozott az élők sorából. Három fia: *Gyula*, *Jenő* és *Béla*. Mambriny Gyula hegedűművész, jeles zenepedagógust 1928-ban temették a Damjanich utca 58-ból (ahol már senki sem emlékszik rá – és táblával se emlékezik meg itt róla a hivatalos zenetörténet). Parte-cédláján, az őt gyászoló rokonok, sógornői közt ott olvasható „Mambriny Béláné szül. Machek Iluska” neve! Sőt! Unokaöccseként Mambriny Ödönkéé.

Béla és családja a Kakukk utcai nyaraló kertjében 1938 körül

A világhálón egyetlen egyszer szerepel *Szendrey Júlia* dédunokájának a neve. A Piarista Diákszövetség hírlevelének 2011. évi 14. számában. Visszaemlékezésében *Sibalszky Zoltán dr.* számol be 1939. évi kárpataljai nyaralásáról. Meg az azt megelőző ötnapos körútról a „visszatért” országrészben. Ezen az utazáson a piarista rend négy tekintélyes vezetője vett részt – és, ami számunkra különösen fontos, két diák. A szerző és osztálytársa, Mambriny Ödön.

A rend levéltárában több irat és dokumentum is őriz információkat a fiúról. Ezek számos részletet árulnak el Mambriny Béla családjáról. Júlia leányáról, Ilonáról, a nagymamáról is. Elsősorban azok a le-

Ödön (Edmund) és német felesége, Dorothea Lang 1954-ben, esküvőjükön

Mambriny Ödön, Szendrey Júlia ükunokája, kedves tanárával, Megyer Józseffel (1940)

velek, amelyeket a felserdülő fiú 1939 és 1947 között írt kedves osztályfőnökének a pesti piarista gimnáziumból Szegedre majd Vácra átvezényelt *Megyer József*nek. Eleinte a Bástya utcából, 1945-től pedig Salzburgból, illetve Grazból – ahol az ottani műszaki főiskola hallgatójaként a negyvenes években villamosmérnöknek tanult.

Koltai András azt is tudta: Ödön felnőtt korában levelezett az időközben Vácról a Vatikánba menekült egykori rendfőnökkel is, s hogy leveleit Dortmundból címezve adta postára.

A dortmundi telefonkönyv több kiadásában is szerepel egy bizonyos Edmund Mambrini neve. Utoljára 2002-ben. Címe:

Dorothea és Edmund (talán) Horvát Jenő özvegyét fogják közre az asszony lakásán, a Ráday utcában, 1986-ban

Özvegy Machek Gusztávné Horvát Ilona, 1940-ben, 81 évesen

Üzenetváltásunk hónapjai alatt az is kiderült, alig ismeri jeles felmenői történetét. Édesapja 2002-ben halt meg. Ő maga nem itt lakik, de mert édesanyját 2015 szeptemberében temette, még el-eljár a lakásba. Kiiüríti éppen. Természetesen ilyenkor kinyitja a levélszekrényt is. Ahol megtalálta a leveleket. „*Da auch meine Mutter im September gestoben ist, bin ich gerade dabei die Wohnung aufzulösen, und Sie haben Glück, dass Ihre Post noch angekommen ist.*”

Valóban! Szerencsém volt! Szerencsénk. Az első e-mail üzenet 2015. november 29-én 21 óra 14 perckor érkezett a gépemre. És innentől számítva két hónap alatt szinte minden kiderült Júlia nemzetségének Ilonával kezdődő s Daisyvel majd véget érő ágáról. A dortmundi áruházi pénztárosnak nincsen családja, gyermeke.

Magyar idők

Machek Iluska, aki 1896-ben, öt hónapra született, huszonnyolc éves, amikor hozzá-megy Mambriny Béla k. und k. őrnagyhoz. A férj 1884-ben született, a budai gimnázium elvégzése után a temesvári gyalogsági iskola növendékeként jegyezte el magát későbbi hivatásával. 1908 és 1914 között a kőszegi katonai főreál tanára, '14-ben bevonul, a szerb fronton megsebesül, '15 nyarán orosz fogságba esik, ahonnan majd csak 1920 decemberében jut haza. Sok éven át a Magyar Honvédelmi Minisztériumban dolgozik, a vezérkari tisztek személyi ügyével (is) foglalkozó VI. 4. osztályon, 1927-től alezredesként. Úgy tűnik, örök agglégény. De már csak további négy esztendő, 1924-ig vár a házassággal. Feleségül vesz Szendrey Júlia és Horvát Árpád unokáját.

1926-ban születik meg egyetlen gyermekük, Ödön. Amikor eljön az ideje, beiratják a pesti piaristákhoz. Hagyomány ez a Horvát családban. Ide járt Attila és Árpád, Tibor, sőt *Petőfi Zoltán* is.

Az alezredes urat – akit betegsége miatt már korábban nyugállományba küldtek – 1940-ben rendelik be továbbszolgálatra a minisztériumba. Természetesen egy idő után kéri tőle is családi háttérének hivatalos és hiteles igazolását. Aminek természetesen – apró, de nem véletlen hiánnyal – eleget is tesz. Nem csatolja ugyanis befelesége nagyapjának, Machek Gusztáv atyjának, a mezőtúri kocsmárosnak, *Machegg Jakab*nak a születési anyakönyvi kivonatát. Így is igazolják: nagy szerencséjére éppen az „illetékes” osztályon dolgozik, ahol a legerősebbek a személyes kapcsolatai.

Persze nyugtalanítja, ami csak ekkor derül ki a számára: zsidó vér (is) folyik gyermeke ereiben. És amikor úgy érzi, hogy ki kell mentenie Ödönt ebből a szerencsétlen helyzetből, megkezdi mentőakcióját. 1943-ban tanév közben kiírta a piarista gimnáziumból – ahol fia kedvenc tárgyát, a természetismeretet akkortól egy közismerten német szimpatizáns tanár tanítja. A gyerek állami gimnáziumban, a Trefortban érettségizik.

1944-ben a család fő felpakolja familiáját, és az oroszok elől menekülő német-magyar sereggel együtt, mintegy inkognitóban útnak indul Nyugat felé. Közözen elszakadnak a vert seregtől. Működnek még régi katonai kapcsolatai, s 1945 februárjában az ő segítségükkel megérkezik a család Salzburgba. A már civilbe öltözött menekült, Mambriny Béla, fia, Ödön, felesége, Machek Iluska, valamint anyósa, Júlia 85

éves (!) leánya. A nyomok eltüntetésének szándékával, olasz hangzású nevével, Edmund Mambriniként iratkozik be a fiú műszaki főiskolára. Amit rendben el is végez, a generátor-tervezés a szakterülete. És soha nem beszél a leányának Magyarországról, családja történetéről, amikor Daisy majd – már Dortmundban – nagy lány lesz, de gyakran megfordul szülőhazájában mint a német szakmai egyesület egyik vezetője. 2002-ben, bő egy hónappal a halála előtt pedig magánemberként még egyszer eljön, hogy személyesen is búcsút vegyen megutált múltjától.

Machek Gusztávné Horvát Ilona és leánya Iluska meg a veje, Mambriny Béla Salzburgban találta meg a végsőnek nem mondható nyugalmat. (Ödön Németországba költözött a munkája, karrierje során, sírjukat felszámolták.) Daisy nem érezte soha egy percig se, hogy érzelmileg köze volna távolabbi felmenőihöz. Legyenek bármilyen fontosak is egy másik (nem a német) nemzet történetében. Magyar idők. ●

Mambrini Daisy – többszöri egyeztetés után – átadta Magyarországnak, a Magyar Nemzeti Múzeumnak és a Petőfi Irodalmi Múzeumnak azokat a dokumentumokat (fotókat, iratokat, tárgyakat), amelyek Horvát Ilona hagyatékaként kerültek előbb Salzburgba, aztán Dortmundba, s amelyek elsősorban a Horvát család történetéhez, de így természetesen Szendrey Júlia leszármazottaihoz is kapcsolódnak. Úgy vélem, az ükunoka, a dortmundi áruházi pénztáros döntése s annak kivitelezése a cikkemben érintett előzmények után több, mint egyszerű és praktikus gesztus.

DÉLUTÁN

Vauuú... micsoda nap!

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

A többség alig várja, hogy aláírassa a munkaszerződést, és biztos legyen abban, merre meddig, hánytól hányig, és főleg: mennyiért. A kevesebbség viszont szereti a maga útját járni; ő dönt, dolgozik és oszt; lesz ami lesz. A többség utál délutánonként a Belvárosban közlekedni, centimétereket araszolva főni vagy kockára légkondicionálódni a csúcsforgalomban. Sophie mindkét területen rendhagyót alkot; a kora esti órákban jön el az ő ideje. Rita besegít, lesi minden rezdülését.

Nyárbúcsúztató délutánon útra kelnek a vándorok: pestiek a Velencei-tóhoz igyekeznek, velenceiek a Balatonra, balatoniak a tengerhez, majd indul ugyanez visszafelé; kora estére megtelnek a mindenholi kávézók. *Két rebarbara koktélt, és egy fagyifröcsöt kérek...* – szirénázás törli a rendelést: *megismételné?* – de a sörbiciklisták sem maradnak alul a hangerópárbajban, végül elhal az utolsó gördeszkás hujjogató, és a vendég mutatójával rábök a színpompás itallapra: *ezt hozza ki... ha tudja...* – már ha a pincérnek sikerül átverekednie magát a járókelőkön; a legutóbbi fejlesztésnél a külső járdaszegélyig tolták az asztalokat.

A városban maradtak sem unatkoznak a nyáron; egymást érik a fesztiválok és a szurkolói zónák. *Ma kirakodóvásáron kezdtünk, azután street-art előadáson folytattuk, ebéd után megnézzünk két kivetítőss meccset, este pedig zene, zene, zene...*

Nem rossz, nem rossz... – Rita megnyalja a szája szélét, neki aztán oly mindegy, hol van, csak Sophie-t ne veszítse szem elől. Ami nem könnyű feladat a kislövésűek részére, könnyen befárad a nyak a sok fölfelé tekintgetéstől. Összeszokott páros ők, mindketten tudják a dolgukat: Sophie testhez simuló dresszben, széles ezüstövel a derekán kiáll az útkeresztződésbe.

Félszegen, keszegen meghajol, a kezében karika, az arcán ellenállhatatlan mosoly. Az előadás tisztán ötven másodpercig tart, ki- és levonulás további öt-öt, az alatt vált pirosról zöldre a jelzőlámpa. *Elöl a zeb-ránál, a horizontális, az autók között a vertikális mozdulatok érvényesülnek...* – meglepetten néznek az autósok, és persze tetszik nekik, s annak arányában születik döntés az adomány átadásáról. *Kéz a kézhez soha nem érhet... az olyan tarhálós lenne...* – a sorból néhány autós két-három kört is megtesz, hogy kifejezze csodálatát az előadó iránt, na meg újból megtekinthesse a műsort.

Rita a természetesség híve, Sophie öröké váltakozó szöke, lila, rózsaszín haját meg se látja, de érzi, merre jár éppen. Egy biztos: amikor leejti a kalapot, neki akkor kell odarohannia hozzá. Persze nem mindig veszi észre, olyankor kicsike izgalom adódik, és kézjelre mozdul: láb között át-bújás kétszer, utána ugrás a karikán, végül a legcukibb figura: Sophie hátára mászni, s onnan leugorva visszaszaladni a járdára. Akinek eddig nem mozdult a szíve, annak betonból lehet, szorgosan kotorásznak az ujjak apró után. *Vauuu... remekül mennek a dolgok...* – Rita elégedetten visszaül a járdaszegélyre, várja a következő parancsot: folytatás, vagy hazamenés. *Van olyan nap, hogy végig keveset dobnak... a motorosok elállják a helyet... a pasik beszélnek... némelyik elveszi a karikát...* – Sophie a legváltozatosabb helyzetekben találja magát; Rita persze megvédené a gazdát, de neki semmilyen körülmények között sem szabad egyedül az autók közé futnia.

A törzsvendégekre viszont lehet számítani, egy-egy rendszeres támogató is akad: *öt valóban érdeklő, milyen a Dürer Keleti-blokkban lakni... nappal az utcán mutatóványoskodni, éjjel pultozni... ha úgy adódik...* – Sophie-t nem törik meg az események, négy éve már, hogy a vállára kanyarította a város köpenyét: *ez mindenképpen jobb, mint régen, naphosszat a Tűz-raktérben tengődni...* – töretlenül mosolyog, és ellenállhatatlan bájjal mesél a szabad életről. Már csak egy munkaszerződés hiányozna neki, semmi más: *Nem tudom, miért kellene beállnom a sorba... én aztán soha...* – nincs idő a fejtegetésre, megint vált a lámpa, de ez nem elég jó piros, mert az autók túlságosan összezsúfolódtak, elöl két motoros izmozik egymással, azalatt Rita is elidőzhet a vizes edényénél.

Az autósok átnyújtják az ablakon a korábban parkolódíjra szánt fémpénzt; előfordult már, hogy a mutatóványért tortát, tejszínhabot adtak, és persze sok-sok jó szót. Legutóbb egy színezüst gyűrű került Sophie ujjára, mégpedig méretes: *Fogalmam sincs, ki adta... a kalapból esett ki, amikor kiborítottam...*

Munka mellett adódik alkalom észrevenni apróságokat a városban, lefotózni az érdekes épületeket, a fura alakokat, s közben számon tartani a véletlenül előkerülő ismerősöket: *Tegnapelőtt találkoztam egy kollégával... ő cirkuszos, ráadásul! Tömjétek az ő kalapját is nagy szeretettel!* – mexikói, török, olasz vagy magyar; érti egymást az utca azonos oldalán élő, a túlpartról viszont olykor másmilyennek látszik ugyanaz: *nagyon necc, amikor az ember előbukkan a kocsisorból, és ott egy csaj meg egy ugráló kutya...* – Sophie feladatai közé tartozik, hogy ilyen esetekben elmagyarázza, hogy az a necces, amikor szándékosan ijesztgetik, Gúnyosan utánozzák, holott sok munkája van benne... és külföldön már régóta... – próbálkozni persze másoknak is lehet: *egyébként mindegy is, a lényeg, hogy rengeteg a jó ember... akik közül sokan egyetlen találkozás után érdeklődnek, hogy sikerült-e épségben hazajutni aznap...* – Rita csöndesen pillog, ő az egyik legtöbbet fotózott pesti figura manapság: *az a jó, ha minél többen viszik a hírt, s nyomják föl a fotókat, videókat a közösségi arckönyvre...*

A sarki kávézóban viszont egyöntetűen örülnek, a produkció amolyan privát szolgáltatásként vonzza a vendégeket; persze kiszámíthatatlan, hogy a párosnak mikor támad szüksége placra vonulni. Legutóbb Rita gyengélkedett: *kérdezték is rengetegen, hogy érzi magát a kis drága...* – de

most már újult erővel kocog előre. *Öt éve szegődött mellém... soha nem köttem ki, nem csicskázattam, magától vett részt a produkcióban... eleinte csak leült a karika mellé, s amint fölemeltem, rögtön átugrotta...* – Sophie Rita koponyájához tartja a mutató ujját: *puff...* – szelíden rámerednek a bátor szemek, végül a kutya lassan az oldalára fordul. *Na, jó, a kedvedért...* – Rita mindig belemegy a játékba, hiszen az egész életük a körül forog. *Olykor Sophie-nak pocsék napja van... nem mosolyog... nem szól... csak összebújunk...* – előbb-utóbb azonban ki kell jönni a rosszkedvből, ki az utcára, bemenni az autók közé, és levett álarccal odaadni, ami van.

Mehettünk volna artistának... zsonglőrnek... cirkuszművésznek... – de a köztétségek állandóan közbeszóltak, a street art viszont nem. *Bátorság... leleményesség...* – ezekre van itt szükség: ismernek, szeretnek, visszajárnak... *az apám lenne egyszer ilyen kítáncsi rám...* – Az időnek sem lehet parancsolni, lassan beesteledik, kigyúlnak a városi fények, ideje átadni a terepet más produkcióknak. Hangos magabiztossággal furgon érkezik, az ajtaja menet közben kitarva, ezerrel üvöltenek a hangszórók, két láb moccan ritmusra, az ujjak belecspapnak a húrokba. Menet közben szól a jazz, a swing, a bossa, a kocsisok és a járókelők odakapják a fejüket, de a zenebonások csak ott állnak meg, ahol kedvük tartja. Kipakolnak vagy sem, a vonzalom addig tart, ameddig bírja szusszal az akkumulátor. A hangerő odaparancsolja a híveket, hárman dolgoznak a sikeren, egyikük az autót vezeti. *Igy könnyű érvényesülni... könnyedén lenyomják még a legénybúcsús szekeret is...* – Rita fedezékbe vonul; ebben a szakmában mindössze a hangoskodást utálja, de azt nagyon. ●

TERESEDÉS

Kockamodell

Csontó Sándor

Tényleg soha nem akartam magamnak kidolgozott izmokat. Képtelen lettem volna megfelelő intenzitással hosszú hónapokig a hasprés, lábemelés, felülés triót gyakorolni. Éppen ezért nem is dolgoztam tudatosan a testemen – csak amennyit muszáj volt –, tudtam, nem csak ez vonzza a lányokat. Persze igazán örültem, amikor 1985-ben a Gvadányi utcai családi panelből a Gőzmozdonyos privát kockába költözhettem. Várt a mennyország kalitka.

Na, pont ezért kellett kicsit mozogni akkor-tájt. Okosnak mondott, göndör hajú, saját pecóval? Főnyeremény! Igaz, hogy Kőbányán, és ezzel buktam néhány százalékot, de akkor is! A Favorittal 15–20 kilométert tekertem alkalmanként, s egy héten legalább háromszor a közeli sportpályákra – vagy a Mély-tóhoz – jártam futni műszak után, mindig csak háromezer méternyit, de azt időre. Akkor még nem építették be őket a mohó ingatlanpanamisták. Az Újhegyi uszodában is legyűrtem néhány hosszt. De badizás helyett agyra gyűrtem, és leginkább olvastam. Könyveket,

sokat. Akkor kaptam például a *Nagy Évitől* a teljes *Krúdy* Szindbádöt, a *Latinovits*nak azzal az ellenállhatatlan mosolyával a borítón. Belefeledkeztem a regénybe, a lányba. A betondzsungel egyszerre volt megváltás és börtön, az elviselhető létminimum, az elviselhetetlen kockamodell.

Miként nézett ki harminc éve az önmagában funkcionális gységként megjelenő házigyári elemekből legőzött kutrica? Békás-Budafok-Centenáriumi-Füredi-Gazdagrét-Havanna-Káposztás-Kaszás-Vizafogó-újalotai-újhegyi-óhegyi-kispesti-keresz-

túri-óbudai-Kelenföld-Lágymányos-Csepel, s valahány kerület a fővárosban, szinte mind büszkélkedhetett egy lakcsi-telcsivel.

A környékünkön a kopott, kutyaszaros gyepet csak elvéve tarkította néhány cse-nevész fa. A hosszan elnyúló betontömbök mindenkire rávetették az árnyékukat. A bejárati ajtó drótos üvegét ütés- és rúgásálló fémlemezre cserélték. A lépcsőházban nem működött a világítás, az izzó törött csonkja fenyegetően meredt a belépőre. A gyűrött sarkú levelesládák üresen ásítottak, alattuk papírgalacsinok gurultak a fekete padlón. A

Sebestyén László camera obscura felvétele

szemétdobóból kifordult a házi gané egy része: krumplihéj, tejfölös pohár, zacskók és flakonok, valahol biztos rakott krumpli készült. A kiáradó bűz olykor a harmadik emeletig is felhatolt. A lépcsőkön szürke, málladozó pvc. A lift működött, de minden eresztékében csikorgott, mint egy süllyedő-emelkedő bárka. Egyszer majd gondol egyet, elszakítja drótkötél-köldöksinóriját, és nem áll meg a tizediken, hanem kirobban a skatulyából. A hívó-nyomógomb deformálódott végét megégették és agyonköpdösték. A fülkében a meztelen villanykörte éles fényében spriccelő szervek, szöges rombuszok, a többszöri mázolásos is rendületlenül átvonuló alaktalan karistolások látszódtak az alumínium kapszula falain. Tehetetlen arcok karcai. A vizeletszag sem tudta elnyomni az eltaposott csikkek bűzét. Beljebb hatolva a nappalik falán a pálmafás tengerpart és az avarban gazdag őszi erdő látványa volt a legmenőbb. Ugye, hogy beköszöntött az elvágódás! Csak erkély legyen vagy lodzsa, esetleg plusz opcióként ablak a konyhán. Ha valakinek olyan szerencséje volt eddig, hogy nem áztatta el az alatta lakót, akkor jövőre biztosan őt árasztják el odafentről. – Tessék

választani! – A cigifüst kússzon fel a csövek mellett a klotyóban vagy a csótányok? A folyosókon az ablakok sok helyen beszögezve, minden másodikat a huzat csapta be és törte ki. A felbőszülten szalalozó huzat, ami sosem talált ki a lakótelepi labirintusból.

Pedig Kőbánya gazdag, változatos és izgalmas kerület. Önmagában egy irgalmatlan gyárváros volt. Nyolcvanezer lakosa mellé még több mint százezer ember járt be naponta melózni, főként a megyéből, a környékről. Ganz-Mávag, Orion-Egyesült Izzó, Magnezitipari Művek, Globus konzervgyár, Richter és EGIS gyógyszergyárak, EVIG, Drasche téglagyárak, a sörgyárak, az édesipar, a sertéstelepek, a textilgyárak és üzemek. S ezek csak a nagyobbak. Persze mindez mára már füstté vált, a gyárkérményeket lerobbantották, az üzemek, telepek és csarnokok többségét bezárták vagy ledőzerolták. A maradékot felélte a privatizáció és a többi hóna alá csapta a globalizáció. Csoda, hogy az ipari monstrumok mellett mégis a legnagyobb zöldfelületekkel, parkokkal bír a fővárosban.

A település régi központjából a hatvanas-hetvenes évek bontási-átalakítási láza

után csak morzsák maradtak, megborult a városszerkezet. *Kőrösi Csoma* csak forgatná a fejét a csodálkozástól, mint a Csomolungma magas csúcsai között. A Casino, a Munkás mozi és a Makkhetes söröző az apró házakkal együtt eltűnt, de látnivaló akad még bőven a Liget tér környékén is. (Mondjuk az „új” Kőbányai mozi is már ATV.) Mindenekelőtt *Lechner Ödön* gyönyörű Szent László temploma – és a gimnázium –, amire minden európai városban büszkék lennének. Meg azután a Városháza, a Martinovics téri Tűzoltó Múzeum, a sörgyári üzemi épületek, a kőfejtés után felhagyott fantasztikus földalatti pincerendszerek, néhány megmaradt gusztusos polgárház a Füzér utcában, a Conti kápolna, a Csősztorony és a Cserkesz utcai szecessziós, valamikori zsinagóga, ma Mindenki temploma.

Egyszer, régen még a metró is majdnem erre tévedt, de aztán gyorsan meggondolta magát. – Kár, nagy kár, hogy elmaradt felölünk a vakondokszállító – mondogatták a Kőbánya-alsó restijében könyöklő lámpagyári munkások, és bánatukban legurítottak néhány korsó világot. ●

NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON

Idesüss!

szöveg: Somogyi Krisztina, fotó: Borsos Melinda

Az Idesüss óvoda tereit nézve Dániában vagy valamelyik skandináv országban hiheti magát a látogató, pedig Kőbányán, a Sütőde utcában egy önkormányzati tulajdonban lévő, de alapítvány által működtetett intézményben jár. A két bölcsődei és három óvodai csoporttal tavaly megnyitott ovi apró részleteiben is pontosan átgondolt, a nyitott pedagógiai programot támogató, minden elképzelhető igényt felülmúló hely. „Testre szabott” ház.

Tematikus játéktér az óvoda előtti udvaron

Épület és a benne folyó élet koherens egészet alkot, amely – tűnjön ma bármilyen természetesnek is – nagyon komoly szakmai előkészítés, kiváló kommunikációs stratégia és innovatív építészeti tervezésmódszertan eredménye. A beavatkozás a kortárs építészeti szemléletmód kiváló példája.

Az eredeti állapotról készült fotókat látva először is szögezzük le, hogy nagy fantáziára volt szüksége a Gyermekkor Alapítvány vezetőinek, amikor eldöntötték, hogy a Kőbánya-Kispest metróállomás tőszomszédságában, panelépületekkel és forgalmas utakkal határolt területen, egy 70-es években épült típusépületben alapítják meg új intézményüket. A földszintes épületben iskola, majd idősek otthona működött, végül üresen állt. A kertet felverte a gaz, igaz, fák is kinőttek a lakótelep építése óta eltelt több mint negyven évben.

A Gyömri út és Sibrik utca közötti terület a sűrű beépítések szélén kissé bizonytalan identitású. A közelben gyárak, nemzetkö-

zi cégek telephelyei vannak, Tóthné Kővári Csilla alapítványi elnök az ő szíves támogatásukból finanszírozta az épület átalakítását. Cserébe a vállalatok dolgozóinak kisgyermekét is felveszi az Idesüss ovi, így a környékbeli csemetékkel együtt összesen közel száz kap ma nemzetközi színvonalú ellátást. Inspiráló környezetben, kreatív pedagógusok felügyelete mellett okosan, örömmel és egészségesen töltik hétköznapjaikat.

A régi fotókat nézve döbbenetes a hely metamorfózisa. Pusztulás fordult át virágzássá – hogy elragadtatásomat ezzel a kissé emelkedett szófordulattal is jelezzem. A kőbányai tapasztalás azonban egyáltalán nem egyedi, más lakótelepen, és még tágabban, más problémás területen vagy rossz állapotú épületben is egyre gyakrabban történnek hasonló átalakítások. Ökológiai vagy gazdasági indíttatásból vagy egyszerűen csak az épített környezettel kapcsolatos változó attitűd miatt, de jól érzékelhető, hogy a beruházók és az építésszek manapság sokkal

gyakrabban és kreatívabban tekintenek lehetőségként a meglévő épületekre. Az újrahasznosíthatóság (kontra bontás és új építés) kérdése a válságot követően előtérbe került, a szemlélet részévé kezd válni.

Párbeszéd alapú tervezés

Az építészeti átalakítást Peter Haller (Promicplan Kft.) generál tervező szervezésében végezték, a belső és külső téralakítás két lekes építész, Borsos Melinda és Dimitrijevic Tijana (MICROarchitects) munkája. A BME Építőművész Doktori Iskolájának hallgatóiként az elmúlt években kifejlesztett partícipációs metodikájukra és az építészettel kapcsolatos új kutatásokra alapozva indították el az első közös építészeti munkájukat. Mít is jelent ez a metodika?

„A Gyermekkor Alapítvánnyal egy tervezési és »vágygyűjtési műhely« során sorra vettük az új óvoda és bölcsőde működését. Együtt képzeltük és játszottuk el az óvodai mindennapok gyakori szituációit, a gyerekek mozgását az épületben, rögzítettük az ott lévő térbeli igényeit. Rákérdeztünk mindenre: Hol jövünk be? Hol közzönünk az óvónéniknek? Hol tudnak a gyerekek visongva kirohanni az udvarra? Hol játszanak, ha rossz az idő, és jajj, hol lehet lerakni a sáros gumicsizmát? Ezt többféle felállásban és szerepkörben játszottuk el az építészeti alaprajz felett, bábokkal és filcekkel, folyamatos skickekkel pontosítva a helyzeteket. E közvetlen építészeti „tollbarajzolás” segítségével már az első megbeszéléskor gördülékenyen és igen pontosan alakult ki a ház és a kert működési sémája, és ehhez igazítottuk később az egyedi tervezésű bútorokat, burkolatokat és grafikai jeleket. Az így készült hangulat-terv volt a későbbi belsőépítészeti és kertészeti tervezés alapja. Szintén ez volt az alapja a megbízó és köztünk kialakuló kölcsönös bizalomnak” – meséli a két fiatal tervező.

Leírva az indító fázist, banálisnak vagy akár naivnak is tűnhet ez a megközelítés,

Jellemző folyosó az átalakítás előtti időből

Vágygyűjtés és „tollbarajzolás” kreatív módszerével pontosított program

Szülők, óvodapedagógusok és építészek egyeztetése a makett segítségével

pedig nagyon is újszerű és a feldolgozás és a tervezés szempontjából egyáltalán nem könnyű információszerzés a vágygyűjtés. A szemlélet sajátossága éppen a lakótelepek és lakótelepi iskolák, óvodák tervezésével szembeállítva mutatkozik meg. Amíg a 70-es években típustervek alapján dolgoztak – az átalakított épület is ilyen –, s az iskoláról, óvodáról a tervezők számokat és általános elvárásokat kaptak, addig a mai helyzetben a konkrét emberi cselekvés, az épületben folyó élet a kiindulási alap. Ez persze nem jelenti feltétlenül azt, hogy típusterv épület ne működhetne sikeresen, de azt igen, hogy legalább a mikrokörnyezet alakítása során fontos a kommunikáció az épületet működtető és használó közösséggel.

Külső és belső összekapcsolása

Az Idessűs óvodában, bölcsődében az egyik fontos sajátosság, hogy az épületet kívülről kert öleli körbe és az épületszárnyak között kialakul egy belső udvar is. Ezeket a külső tereket differenciáltan fogalmazták meg, de mindegyik szervesen folytatja és egészíti ki a belső tereket. A MICROarchitects alapvetéseit a kivitelezésében a Várkert Kft. és a Színrelép Kft. munkatársai készítették. A gyerekek számára egészséges, ha sokat vannak a szabadban, tehát a kert életterük igen lényeges része, ebből a tényből kiindulva az óvoda kialakítása során a kertet ugyanolyan figyelemmel, intenzitással és kreativitással formálták, mint a belső tereket. A tervezőkre jellemző, hogy nem a hagyományos munkamegosztásban (építész-belsőépítész-kerttervező-tárgytervező-illusztrátor) osztották szét a munkát, hanem a kategóriákon felül álló, komplex szemlélettel végezték az óvoda egészének átalakítását, az ismeretszerző beszélgetésektől a kivitelezés végéig ugyanolyan intenzitással.

Az óvoda számukra egy olyan komplex világ, amely összességében válik élménnyé, az oda járó gyerekek, a szülők és legalább ilyen fontossággal az ott dolgozók élettervé. Ez a holisztikus szemlélet az épület egészén tetten érhető.

Multifunkcionális terek

Az épületben a terek elrendezése ma képletszerű: a bölcsődei és az óvodai szárny két oldalt övezi a belső udvart, az összekötő szárny széles folyosója rendezvények szervezésére is alkalmas aulaként köti őket össze. A bölcsődei és óvodai szárny így elkülönülve, de a közös belső udvar által még is összeköthetően szervezett. Ez a hétköz-

Bejárat, szószoza, mama-baba szoba és kuckó: az Idesüss Óvoda változatos tereket kínál fel a használóknak

napi élet szempontjából fontos: a különböző korú gyerekeket egy helyre hozzák a szülők, mégis az életkornak megfelelő, védett terekben vannak. A foglalkoztató szobák felszerelése, a hatalmas tornaterem és a kültérben kialakított specifikus játékterek (focipálya, közlekedési park, homokozók) a differenciált képzést teszik lehetővé. Legalább ilyen fontos azonban, hogy a közösség egésze számára használható terek is legyenek. Az alapítványvezető a hatalmas közös folyosó kapcsán jelezte, hogy bár elsőre meglepő adottság volt, de mára az intézmény egyik meghatározó fontosságú tere lett. Nagyon sokféleképpen hasznosítható közös aula lett, ahol még futóversenyt is rendeztek a gyerekeknek. Ingergazdag ez a környezet is, ahol a padlóminta és a pe-

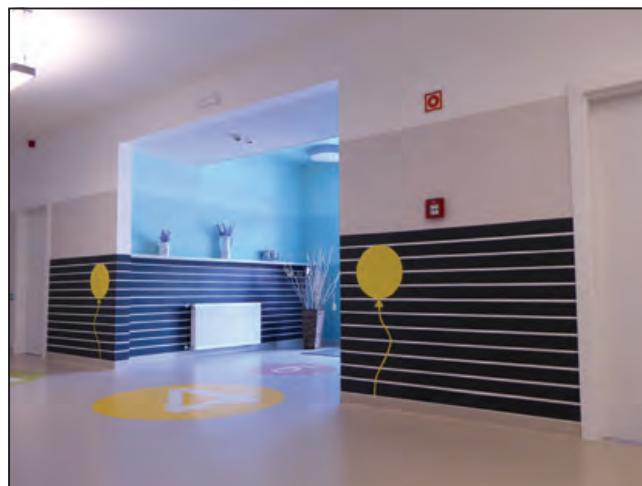
dagógia része: a kör alakú színes padlótartáza a tornaterem előtti térben számokkal is bővült, ami nemcsak a számokkal való ismerkedést szolgálja, hanem azt a célt is, hogy a benti, közös térben szabadon értelmezhető kiindulási helyzetet biztosítson a játéknak. A multifunkcionális terek fontosságának megfogalmazása jól illeszkedik a közösségi terekről vallott újabb építészeti kutatásokhoz. Jellemző tapasztalás, hogy ezekben a terekben manapság a közösségek nagy potenciált látnak. Iskolák, de munkahelyi közösségek életében is számos olyan, előre nem tervezett esemény, cselekvés, akár szokássá is váló tevékenység van, amely szélesebb folyosókon, teresedésekben vagy aluldefiniált nagyobb terekben talál magának helyszínt. Japán terminoló-

giát használva, szükség van „fehér terekre”, tehát szabadon alakítható, különböző tevékenységeket flexibilisen befogadó helyekre is. Az élet ma gyorsan változik, különösen a fiatalok jellemzően párhuzamosan végeznek több tevékenységet. Hibrid világ ez, amelyet jól szolgálnak a használó által alakítható terek.

Privát és publikus

Két érdekes, fontos helyszínre érdemes odafigyelni az Idesüss oviban, amelyek jól sejtetik az alapítvány szemléletmódját. A bejáratlalt rögtön szemben, a megérkezés közös terében, az említett folyosóhoz üvegfallal határolt szószoza csatlakozik. Látványként is izgalmas, a belső tér a kiszórt sós és a sótéglák ellenére az egészhez jól

Csoportszoza és kijárat a belső udvarra a széles, multifunkcionális folyosóról. Terv: Borsos Melinda és Dimitrijevic Tijana / MICROArchitects

A játékos ötletek, részleteikben kidolgozott megoldások mind a külső, mind a belső tér általános jellemzői

illő, egységes világként jelenik meg. Nem orvosi, gyógyító jellegű ez a hely, hanem egy sarki kuckó az óvodában. A tér is azt üzeni, amit a pedagógiai szemlélet: a gyermekek számára a hideg időszakban történő használat természetes része a napi rutinnak. A sószoba elhelyezése és megjelenése arra kiváló példa, hogy a megértett megbízói szándékot hogyan erősítheti a térképzés.

Szintén a pedagógiai programhoz kötődik, hogy a bölcsődében van baba-mama szoba, ahova a beszoktatás időszakában – de akár a szoptatási időben, avagy csak úgy, napközben a gyereket meglátogatva – az anya elvonulhat. Ez a szoba kifejezetten családias, átmeneti tér az otthon intim és a bölcsőde publikus világa között. Feltételezem, hogy ennek a szobának a megléte óvodapedagógiai szempontból is hosszán elemezhető lenne, hiszen mind az anya-gyerekek és az óvoda-szülő kapcsolat, mind a nő szerep egészen más felfogásáról árulkodik.

Építészeti oldalról nézve érdekes, általános kérdés a jellegükben publikus és privát terek keveredése. *Karácsony Tamás* jeles építész például *Vilém Flusser* filozófusra hivatkozva úgy érvel, hogy a mai világra jellemző, hogy a privát és publikus terek sajátos módon összeolvadnak, mind a használatban, mind a kialakítás során nehezen elkülöníthetőek. A francia filozófus megfogalmazásában: „*A nyilvános tér a kábeleknek (például televízió-kábeleknek) köszönhetően behatol a magántérbe. A magántér a készülékeknek (pl. autók) köszönhetően behatol a nyilvános térbe. A városban nincs semmi valóban nyilvános vagy privát.*”

Az Idessűs óvodában a baba-mama szoba kialakítás például kifejezetten a privát tér, a lakás logikáját követi. Olyan személyes

léptékű környezet, ami tudat alatt támogatja az oda elvonulókat, hogy megélik az anya és gyermek között lévő intimitást.

Mind az udvaron, mind a csoportszobákban jól érzékelhetőek olyan térrészek, amelyek egészen privát használatot hívnak magukhoz. Ennek leglátványosabb eszközei a szobák oldalfalában kialakított kuckók, ahova a gyerekek ketten-hárman, de akár egymagukban is elvonulhatnak. Az egyedüllett a közösségben nemcsak a kisgyermek természetes igénye, de ebben a korban alapvető szükséglet. A belső történetek megélése, de akár csak az anyaméhre emlékeztető, szűk, barlangszerű helyekre való visszahúzó hatású. A gondos tervezői és megbízói munkát dicséri, hogy ezek a mikroterek úgy adottságok, hogy közben az óvodapedagógus rájuk lát, tehát a gyermek mindenképpen biztonsági zónában van. Finom egyensúlyi helyzet ez, amely általános jellemzője a belső világnak.

Tanító környezet

Az említett arányosság, finom egyensúlyi helyzet figyelhető meg mindenütt. Így bár mind a belső, mind a külső tér minden részletében kidolgozott, színezzel, formákkal és tárgyakkal telített, mégsem harsány, tarka vagy tolagódó. Ebben komoly szerepet kap, hogy nem a szokásos (például *Walt Disney*) mesefigurák és a mindenki által ismert mesék kerültek a falra, azaz nem kell felismerni vagy rátalálni a történetekre. A felkínált világ sokkal szelídebb, teret hagy a fantáziának. Ez nemcsak a kritikus értelmezése, hanem kimondott szándék: erre utalnak a kihelyezett white boardok és mágneses felületként működő falak. Jelhagyásra,

kommunikációra vagy bármilyen játékra invitáló szabad felületek ezek, attól függően hogy kinek mi a szándéka velük.

A színezzel kapcsolatban ugyanazt vehetjük észre, mint a már említett motívumkinccsel: bár aktívan alakítja a helyet, mégsem uralja azt agresszíven. Pedig az egyes szobákat színek azonosítják – a gyerek számára ezeknek jó az emlékezeti értéke, azaz saját helyét könnyen be tudja azonosítani, meg tudja találni – mégsem harsány a színvilág. Itt is a tervezők pontos arányérzékét és azt a szándékot kell észlelnünk, hogy az épület ne önmagában legyen teljes, hanem a használat által tudjon kiteljesedni. Ez azt feltételezi, hogy a tervezők nem műalkotás-ként, hanem az életet szolgáló térként gondolkodnak az óvodára, munkájukban a párbeszéd nem ismeretszerzési módszer, hanem az építész szerep értelmezése.

Az elmúlt években a vizuális kultúra és az építészet tanításáról, tematikáról és módszerekről sok javaslatot fogalmazott már meg az építész szakma. Sokan állítjuk, hogy alapvető fontosságú lenne, hogy a kisgyermek számára is élménnyé és tudatosabbá váljon a látás és térérzékelés. A sok új fejlesztésű, fontos, okos oktató program és a szerencsére egyre szaporodó játékos, kreatív foglalkozások mellett a vizuális kultúrára nevelésben természetes módon adódik egy harmadik lehetőség is.

Maga az épített környezet is nevelő hatású. Kimagasló minőségével, okos megoldásaival, használói oldalról is jól átgondolt tereivel előidézheti a fejlődést. A Kőbányán tavaly átadott Idessűs bölcsőde és óvoda ilyen hely. Tanító környezet a szó legtágabb, legnemesebb és leggazdagabb értelmében. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

A lottóöttnél is jobb elképzelt lehetőség Budapest számára

2012 májusában „Complicatus és a nagy lottónyeremény” címen arról elmélkedtem e hasábkon, hogy mit lehetne tenni Budapestért két milliárdnyi lottónyereménnyel, ha az civil ellenőrzés alatt lehetne. Én „virtuális Közmunkatanácsot” és hasonlókat vízionáltam, C. városmarketingre költötte volna az egészet, és arra kapacitált engem, hogy én is adjam oda „az én egy milliárdomat”. Mert az a pénz visszajönne, kamatostul. Most egy másik álomszerű lehetőséget gondoltam végig.

Tegyük fel, hogy X úr hirtelen eladja azt a rendkívül sikeres céget, amelyet 35 éven át felépített, és több tízmilliárd forint készpénz üti a markát egyszerre. Nem ingatlanokban, nem vállalatrészekben, hanem készpénzben. Azt is tegyük hozzá, hogy imádja Budapestet, és azt gondolja, hogy mostantól ingatlanfejlesztéssel szeretne foglalkozni, mégpedig úgy, hogy olyan problémákat oldana meg, amelyeket a szokásos logikával nem lehet. Vagyis több kockázatot vállalna, egyfajta jótékonyági elemet vinne a vállalkozásba. (Persze cserébe a hírneve jócskán öregbedne.)

Azt is tegyük fel, hogy X úr éppen az én tanácsomra szorulna – ezért gyorsan végiggondoltam a dolgot – ha egyszer csak megszólal a telefon, ne legyenek készületlen.

Az első ötlet: mi legyen a rózsadombi SzOT üdülővel?

Jól tudjuk, hogy miért feneklett meg az egykori üdülő csontvázának hasznosítása. A lakások kialakítása olyan nagy összegre jönne ki, hogy ezek a magas ár miatt eladhatatlanok lennének. Ha meg más úton indul el a fejlesztő, akkor ott a bontás költsége, ki tudja milyen parcelálást engedélyezne a terület, beláthatatlanul sok pénz kell az új telkekre lakókóparkot vagy villákat építeni.

Erről a lehetőségről a Napraforgó utcai lakótelep jutott eszembe. Egy új, párhuzamos utcát kellene kialakítani a domboldalon, és a két utca közé mai fiatal építészekkel terveztetni elütő, egymással mégis harmonizáló villák

kat vagy zárt soros, egymással érintkező sorházakat. Az utóbbira jó példa a Frankfurt belvárosi Saalgasse, amely 1990 körül lett kész, amikor a Művészeti Múzeumot is felhúzták. Persze lehet, hogy ehhez a telek nem elég nagy. De errefelé indulnék el.

Incorruptus meglepő ellen-javaslat

Míndezt elmeséltem Incorruptus barátomnak, akit megvesztegethetetlen karaktere miatt kereszteltem erre a névre, de ez csak az egyik az egyik lehetőség volt, hosszan forgattam a Györkösy féle magyar-latin szótárt (amelyben benne van a tengeralattjáró és a téeszelnök is latinul, de ez nem tartozik szorosan a tárgyhoz...) Felmerült, hogy Audax („vakmerő”) néven szerepeltessem, de csak azért, mert a „fantáziadús” szóra nem találtam jól hangzó fordítást, csak körülírást.

Nos, Incorruptus nem lelkesedett a tervemért, és mint már annyiszor, nagyon meglepett. Azt mondta, hogy ebbe a csontvázba szociális bérlakásokat kellene építeni. Hogy a csodás kilátás ne csak a gazdagoké legyen. Kicsit ki is fejtette a dolgot. Valahogy így:

„Nem lebontani a vasbeton csontvázat, hanem a létező szerkezetbe építeni modern szociális bérlakásokat, a fővárost szolgáló kiváló, 30 év alatti embereknek. A legmodernebb zöld technológiával, alacsony fenntartású költségű 1-2-3 szobás lakások, teljesen berendezve. Mellé uszoda és fitnessközpont, futópálya, könyvtár, közösségi terem. Csak olyanoknak, akik vállalják, hogy nem tartanak autót, cserébe néha használhatják a néhány közösségi gépkocsit, ami ott parkol a ház előtt, ideje lefoglalható. Elektromos buszjárat negyedóránként a Margit hídhöz.

Kik kaphatnák a lehetőséget? Olyan kimagasló közszolgák (városházi dolgozók, tanárok, városi cégek dolgozói), akik semmiféle saját lakástulajdonnal nem rendelkeznek. Öt évre költözhetnek be, egyszer meghosszabbítható módon. Ha gyerekek születnek, és van üresedés, kaphatnak nagyobb lakást. Jelentkezés csak munkahelyi ajánlással, dönt egy kis bizottság.

Ha beválik, akkor máshol is lehet ilyen épületeket fejleszteni, vagy lakásokat vásárolni. „X Hálózat lehetne a neve, utalva a befektető-mecénás nevére.”

Meglepő, ugye? Itt egyszer kellene beruházni, utána nullszaldó közeli működéssel, a bérleti díj a felújításokat fedezné. Ennek áttekinthető a költsége, és „hatalmat szólna”.

X úr tehetne valamit a Városháza térről is

Elképzelem azt is, hogy X úr nem bírja elviselni azt, ami évszázadok óta történik a Városháza Park „elátkozott telkén”. Mint az köztudomású és ahogy azt a legutóbbi városháza-pályázat alkalmából kiadott Budapest-különszámában részletesen taglaltuk: *Anton Erhard Martinelli*, az eredetileg katonai ispotály (veteránkórház) céljára épült ún. Invalidusházat 1728-ban négyzet alaprajzzal tervezte. Ám ez nem épült meg, mert a pesti városi tanács nem járult hozzá ahhoz, hogy néhány tucat méter hosszan megbontsák a városfalat. Később jöttek az ilyen-olyan ideiglenes megoldások.

A 2008. évi legutóbbi pályázat szinte mindegyik indulója be akarta fejezni a négyzetet, persze modernebb anyagokkal és térszerkezettel, átjárható módon. Egyedül a Zoboki-Demeter iroda volt olyan merész, hogy egészen más úton induljon el. Ők a Városháza tömbről le-

A Szabadság téri Tözsdepalota Klösz György képeinek részletén

Fortepan/BFL

metéltek egy részt, papíron visszabontották az épületet egy fél négyzetnyi téglalap alaprajzúra – ennek megfelelően egységes hátsó homlokzatot hamisítottak neki. És az így keletkezett nagy városi főtérre két kisebb épületet javasoltak felhúzni. Ezek megformálása teljes tévedésnek tűnt akkor – de hát nem az volt a terv legfontosabb gondolata. Nahát ha én X úr lennék, akkor igencsak elővonném ezt a tervet... Sőt, talán megvonném az egész Városháza tömböt... De előbb másik városháza épületet építenék. Id. alább.

A Tőzsdepalota

Tegyük fel, hogy X úr olyan sikeres üzletember, akivel a jelenlegi kormány és városvezetés szóba áll, mégpedig nem csak befogott orral. Akkor megpendíthetné, hogy megvonné és átépítené a volt Tőzsdepalotát – városháza céljára.

Végre lehetne benne méltó tanácsterem, és lehetnének közösségi funkciók is, konferenciaterem, kávéház, még a BTM-nek is kiállítóterem...És mit kezdene X úr az Invalidus palotával? Hát ez egy fo-

gas kérdés. Szálloda? Lakások? Hivatali tömb? Vegyes felhasználás?

De az is lehet, hogy a Tőzsdepalotába egy kerületi polgármesteri hivatal költözhetne. Mert a kerületi határok alighanem megfognak mozdulni hamarosan, legalább is ezt sutyorogják a zuhanyhíradókban.

Amire senki nem gondol: A HM és az AH tömbjei

Ha már X úr olyan vállalkozó, aki „nyomot akar hagyni”, afféle mai Széchenyi-szerpben, akkor körülnézhetne a Lipótvárosban. A Gyurcsány-kormány idején egy ellentmondásos, de merész ötlet szerint az összes minisztériumot egyetlen helyre akarták költöztetni. Nekem ez – indirekt módon – azért tetszett meg, mert úgy véltem, hogy akkor a Honvédelmi Minisztérium eladósorba kerülő épületeit biztosan lebontják majd. Az Alkotmányvédelmi Hivatal sírnivalóan gyenge és lélektelen épületével egyetemben.

A Valero selyemgyár reformkori épületén kívül itt semmit nem kellene megtartani, újra nyílhatna a Stollár Béla utca lezárt szakasza... Lehet egy, a selyem-

gyárhoz passzoló, klasszicizáló tömböt kialakítani, és egy kortársi megfogalmazásút. A Falk Miksa utca végre bővíthetne. Némelyik galéria nyilván örömmel költözne nagyobb helyiségekbe, sőt talán a pincéből a földszintre is.

De hogy lehetne kirobbantani onnét ezeket a hivatalokat? Hát építeni kellene nekik előbb újakat. 2014-ben a választások után szó volt arról, hogy a minisztériumok vidékre költöznének. Ha jól emlékszem a HM székhelyét Fehérvárra tervezték áthelyezni. Hát akkor most X úr feltehetné a kérdést: hová építsem nektek az új Honvédelmi Minisztériumot? Még az is lehet, hogy azt kérik majd, hogy a várbeli Dísz térre. És nem is lenne teljesen ördögtől való ötlet. Mert azt a romot (melynek földszintjét vagyonokért hozták helyre) vagy lebontani kellene vagy teljesen felépíteni. De így hosszú távon nem maradhat... Hogy egy korszerű irodaépületnek nem felelne meg, az persze bizonyos. De hát a volt Pénzügy, a volt Belügy sem. Most már csak X urat kell megtalálni... Utána menni fog minden, mint a karcacsapás! ●

Az egykori Valero Selyemgyár a 19. század végén, akkor már Főherceg Károly Laktanya

Fortepan / BFL – Klósz György felvétele

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Dívat volt valaha a képes újságoknál, hogy poszterminőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábon álló, fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klössz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örökítette meg.

VII., Király utca 9. Zártsorú, U alaprajzot formáló kétemeletes lakóház, klasszicizmusba hajló copf homlokzattal. *Häussler Sebestyén* – a Váci utcai Hét választófejedelem tulajdonosa – 1779-ben vette meg a mainál jóval nagyobb ingatlant, ami 1806-ban bekövetkezett halála után *Katalin* lánya és veje, *Oberhäuser János* (1772–1831) ácsmester, borkereskedő tulajdonába került. Vélhetően ekkor indult az engedély nélküli építkezés, amelynek mestere és tervei nem ismertek. Az építető rokoni-baráti kapcsolatban állt *Pollack Mihállyal* (1773–1855), a szomszéd ház tervezőjével, akiről azonban kevésbé feltételezhető a szabályok áthágása. *Horler Miklós* (1923–2010) az 1953/54. évi helyreállításkor stíluskritikai alapon *Brein Fülöp* (1742–1823) életművébe sorolta. A varázslat: az épületet 2000-ben megvásárolta *Hencsei Kálmán* és *Verasztó Lajos*, akik *Tamás Attila* tervei alapján mintaszerűen életre keltették. A tulajdonosok csekély pályázati támogatással önerőből végezték el a ház tömegét megtartva az épületszerkezetek és az eredeti nyílászárók felújítását, ami 2006-ban elnyerte az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága Díját. A folyamatos munka eredményeként a földszinti boltozatos üzlethelyiségben reprezentatív virág-, ajándékbolt és kávézó elegye várja a látogatókat, tavasztól őszig kiterjeszkedve a hangulatos udvarra. Az első emelet egy nagyvonalú összenyitással kulturális események befogadója, míg a legfelső szint lakótérként funkcionál. (H. V.) ●

VILÁG VÁROS

Interaktív megoldások: a közterületek esete

Tosics Iván

A közterületek – utcák, terek, parkok – két szempontból is különös jelentőségre tesznek szert a gazdasági válság és az ahhoz kapcsolódó közpénzügyi krízis idején. Egyrészt viszonylag olcsó felújítási célpontot jelentenek, hiszen egy tér megújítása sokkal kevesebbe kerül, mint például a lakóépületeké. Másrészt remek lehetőséget adnak a lakosság bevonására, a tervezés demokratizálására, amire a hagyományos politikával (és tervezéssel) kapcsolatban egyre kritikusabbá váló környezetben nagy szükség van.

A válasz a fenti dilemma feloldására egyszerűnek tűnik, pedig bonyolult. A legtöbbet idézett modell (a lakossági részvétel „létrája”, Arnstein, 1969; Csánádi-Csizmady-Kószeghy, 2010) szerint az együttműködés megszervezésének több fokozata lehet, és ezek rangsorba is állíthatók: 1. manipuláció, 2. terápia, 3. információ, 4. konzultáció, 5. megbé- kítés, kiengesztelés, 6. partnerkapcsolat, 7. átruházott hatalmi funkciók, 8. köz- ségi irányítás. A leggyakoribb és megva- lósuló fokozatok az 1-3. számúak. Igazán egyszerű például egy információs lapot kifüggeszteni az önkormányzat egyik sötét folyosóján, amit kevesen vesznek

észre. Néha sor kerül a 4-5. fokozatoknak megfelelő konzultációra, ami elvileg már lehetővé teszi a tervezés befolyásolását, anélkül azonban, hogy a döntéshozatali rendszer bármilyen módon megváltozna. A 6-8. fokozatok jelentenek a közösségi hatalom irányába való elmozdulást, a tulajdonképpeni hatalommegosztást vagy akár a közösségi irányítás bevezetését – ezekre azonban a legritkább esetekben kerül sor. A legtöbbször még a jószándé- kú, a lakosság bevonására törekvő prog- ramok is csak a 4-5. fokozatokig jutnak el, amikor a lakosság tehet javaslatokat, de ezek figyelembevétele a hatalom mér- legelésén múlik.

Egy (majdnem) jó pesti példa

A Józsefvárosi Magdolna negyed EU-s programjának részeként került sor a Te- leki tér felújítására. Egy fiatal tervezők- ből álló csapat, az Új Irány kapta meg a feladatot, és a szokásos megközelítés (mi, tervezők, tudjuk legjobban, hogy mit kell csinálni) helyett a környéki la- kosság tényleges bevonásával, több hó- napos együttműködés során alakították ki a tér új arculatát. Az eredmény nagyon pozitív, nem csak a fizikai felújítást, ha- nem a lakosság aktivizálását illetően is: a legaktívabb környékbeliek társaságot alapítottak, amely szerepet vállal az új park fenntartásában.

A siker azonban mégsem teljes. Szocio- lógusok hívták fel a figyelmet arra, hogy a lakossági bevonás folyamata során éppen azok a csoportok (romák, hajléktalanok, alkoholisták) maradtak ki az egyeztetés- ből, amelyek korábban uralták a terüle- tet. A munka ugyan nyitott volt, a rész- vétel azonban teljesen önkéntes alapon történt, és senki sem képviselte ezeket a csoportokat, amelyeknek tagjai maguktól ilyen egyeztetésekre sohasem mennek el. Aktív szociális munka hiányában te- hát éppen azok szorultak ki a bekerített parkból, akiknek korábban ez a terület volt a fő tartózkodási helyük.

Ez a részvételi tervezés, úttörő jelentő- sége mellett, egyoldalúra sikeredett tehát, amit az eredmény is illusztrál: a park hasz- nálata szigorúan ellenőrzött, és minden olyan tevékenység (evés-ivás, dohányzás, padon fekvés) tiltott, amelyért korábban ezt a területet az emberek használták. A tervezés folyamatát domináló lakossági

A Teleki tér az átépítés után: a lakosság bevonásával megtervezett új zöldterület, illetve a kerítés, amely lényegében kizárja a területet korábban használók jelentős részét

A berlini Helmholtz tér: egy magasszintű játszótér részlete, illetve a tér közepét elfoglaló alkoholisták és lakástalanok

csoportok saját értékeiket tették kizárólagossá, a társadalmi kirekesztés ezzel még erősebbé vált, mint a felújítás előtt volt.

A szociális érzékenység a kulcs

A lakosság minden csoportjának bevonására a berlini Helmholtz tér hozható fel példának. A 2000-es évek elején a környék egyike volt annak a 34 szomszédságnak, amelyeket szociálisan problémás területként városrehabilitációra jelöltek ki. Természetes volt, hogy a tér megújításának vitáiban az itt régóta jelenlévő hajléktalanok és alkoholisták is részt vettek (az akcióterületen állandóan jelen lévő szociális munkások közvetítésével). A megújítás során az ő igényeikkel is számoltak, és megkapták a felújított tér egyik sarkát.

A történet később csavaros fordulatot vett: a környék lakosságának cserélődése, a középosztálybeliek túlsúlyba kerülése (gentifikáció) folytán a terület elveszítette szociálisan problémás státuszát, aminek következtében megszűnt a támogatás, és be kellett zárni a szociális munkások irodáját. A hajléktalanok és alkoholisták a kontroll hiányában a tér egyre nagyobb részét vették birtokukba, és kiéleződtek a konfliktusok a lakosság többi részével. Jellemző ugyanakkor Berlinre, hogy ma a helyi önkormányzat nem a „problémás elemek” eltávolításán munkálkodik, hanem azon, hogy újra megteremtse a helyi szociális iroda működtetésének pénzügyi feltételeit. A cél az, hogy beavatkozhassanak, vagyis a társadalmi békét úgy teremtsék meg, hogy ne kelljen elűzni azokat, akik régóta jelen voltak ezen a közterületen.

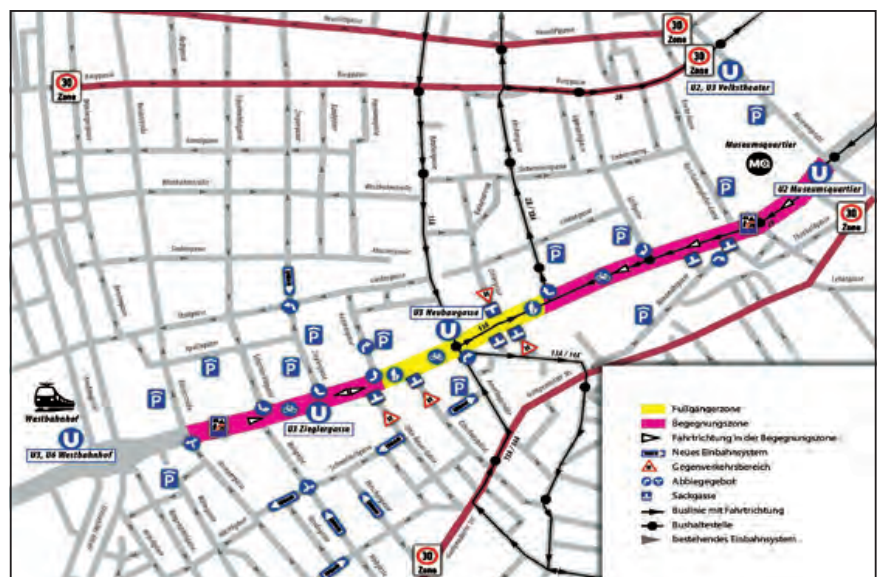
A budapesti és berlini példák összehasonlítása jól mutatja, hogy a társadalmi befogadáshoz nem elegendő a részvételi tervezés legegyszerűbb formája, ami azon alapul, hogy az ajtó mindenki előtt nyitva áll. Ennél többre van szükség, aktívan kell fellépni a saját érdekeiket képviselni nem tudók érdekében, akiket ráadásul a többségi társadalom legszívesebben az ajtón kívül tartana. A kirekesztettek képviselete nem csak, és nem is elsősorban a tervezők feladata, ennek érdekében a közsférának, az önkormányzatnak kell tennie a legtöbbet.

Új ötletek

A Mariahilfer strasse Bécs egyik legismertebb útja, a magyarok számára különleges jelentőséggel bíró bevásárló utca.

2010 körül, amikor naponta 12 ezer motoros jármű haladt át itt, Bécs városa a két érintett kerülettel és a Kereskedelmi Kamarával közösen forgalomszabályozási tervet dolgozott ki. A következő három évben egymást követték a helyszíni dialógusok, online vélemény-kérések, kérdőíves megkérdezések. A vélemények hatására sokat finomított terveket 2013-ban helyi (az érintett két kerületre kiterjedő) népszavazásra bocsátották, amelyen a válaszadók 53 százaléka igennel szavazott. A két fázisban megvalósított, 25 millió eurós beruházás 2015 nyarára készült el, a megnyitón százezer ember ünnepelt. Azóta a középű szakaszán a gépjárműforgalom elől teljesen lezárt utcát a legforgalmasabb napokon hetven-

A Mariahilfer strasse szakaszai: a két szélső, rózsaszín szakasz a vegyes forgalmú, míg a középű, sárga szakasz a gépjárműforgalom elől teljesen elzárt gyalogos-biciklis terület

A vegyes forgalmú szakasz kezdete a táblával. Ezen a szakaszon a rakodó- és mozgássérült parkolóhelyeket is pontosan kijelölték

ezer ember keresi fel (gyalogosan, biciklivel, tömegközlekedéssel), és az átépítést támogatók aránya 71 százalékra nőtt.

A 2011-es terv igen merész volt: az utca középső részét teljesen lezárták a motoros járművek elől, a két szélső részen pedig vegyes használatot vezettek be, amelyben a húsz kilométeres sebesség-korlátozás mellett a tömegközlekedésen kívül a gyalogos, biciklis, motoros, autós egyenrangú félként közlekedhet. A helyi lakosok számára a ház előtti parkolás, a helyi boltosok számára a korlátlan áruforgalom és az autóval érkező vásárlók elérhetelenné váltak. A sok ellenérdek dacára szívós munkával, minden vélemény meghallgatásával és a jogos érdekek lehetőségek szerinti kielégítésével az elképzelést végül sikerült megvalósítani.

A képek a projekt kifinomult elemeit illusztrálják. A viták hatására a tervezettnél nagyobb mértékben tették lehetővé a keresztező forgalmat, a parkolási lehetőségeket javították a környező utcákban, az áruforgalom számára lehetőségeket biztosítottak a délelőtti órákban, az itt lakó mozgássérültek számára parkolókat alakítottak ki, a helyi lakosok számára tíz perces várakozási idő biztosítottak (ki- és bepakolásra). Mindezek bizonyították, hogy a hosszas tervezési fázisban a projekt messze túllépett a konzultációs fázison, és a részvételi folyamat elérte a partner-kapcsolati szintet.

Bécs esetéből, de más példákban is sokat lehet tanulni. Ha a döntéshozók a lakosságot és más érdekcsoportokat egyenrangú partnertként kezelik, elvárásait komolyan tekintetbe veszik és

valamilyen szinten teljesítik, akkor az erős érdeksérelmekkel járó átalakítások is elfogadhatóak. Mindez persze elég sok időbe telik, és feltételezi a közsférra rugalmasságát, nyitottságát. Az eredmény azonban bőven kárpótol a nagyobb befektetésekért: az érintettek elégedettsége nemcsak a projekt, hanem az egész tervezési folyamatot levezénylő politikai szereplők irányába is megnő, és végső soron erősíti a demokráciába vetett hitet.

Több mint sajnálatos, hogy ezek a feltételek egyáltalán nem érvényesülnek a most folyamatban lévő budapesti közterület-átépítési projektek (Városliget, Római part stb.) esetében, ahol a döntéshozók erőből, a tiltakozók számára a vélemény-nyilvánítás minimális esélyét sem megadó módon erőszakolják át elképzeléseiket. ●

A gépjárműforgalom elől teljesen elzárt gyalogos-biciklis terület, ahol csak 6–13 óra között lehetséges a rakodás és tíz perces várakozási idővel a lakosság autójának behajtása. A délután aztán kizárólag a gyalogosoké és bringásoké

Kammerwald és Mattoni

Kertvendéglők Dél-Budán

Szántó András

Még ma is elég nagy vállalkozás, ha valaki a belvárosból indul el egy kamaraerdei kirándulásra (természetesen nem autóval). Hát még nyolcvan-száz évvel ezelőtt, amikor sokkal körülményesebb dolog volt eljutni a város szélére vagy azon is túlra. A Kamaraerdő ugyanis „átnyúlik” Budaörs területére, és több helyen túllépi a XI. kerület határait.

A 18. században németeket (svábokat) telepítettek erre az erdős területre, akik Kammerwaldnak hívták, ennek magyarra fordítása a mai elnevezés. Különösebb történelmi emléket nem őriz, de természetes ligetei mindig is vonzották a kirándulókat. Ennek nyilvánvaló következménye lett, hogy a 20. század elejére megjelennek itt a kocsmák, vendéglők.

Egy kis madártan

A mai napig élő erdő állatvilágának egy részét is megőrizte. Egerészölyv, fekete harkály, nagy fakopáncs, vetési varjú, vörösbecs, fülemüle, széncinege, fekete rigó – s folytathatnánk. Hajdan biztosan éltek errefelé galambok is, mert az első, a Kacagó Galamb vendéglőt másként aligha nevezte volna el így a tulajdonosa. Első hallásra azt gondoltam, hogy ezzel a cégérrel a több évszázados hagyományt követi: sokan társítottak egy választott állathoz más tulajdonságot. Fehér Elefánt, Arany Szarvas, Kószáló Kecse stb. Aztán rájöttem, létezik olyan galambféle, melynek a tudományos elnevezése is részben: „kacagó”.

A kacagó galambot úgy 2000 évvel ezelőtt háziasították, mára 16 színváltozata, és 3 tollváltozata ismert. Kedvelt hobbimadár, könnyen tartható és nagyon szapor. Őshazája Északkelet-Afrika és India, de előfordul a Balkán-félszigeten is. Ma az egyik legismertebb fogságban tartott díszmadár. Közepes testméretű (25–30 cm), karcsú, 160–180 gramm tömegű egzotikus galambfajta. Sötétbarna test és szárnyak, fekete evező tollak és gallér, lilás lenyomatú fej és mell. Jellegzetessége a gallér a nyak körül, ami lehet fekete, szürke, barna, halványbarna vagy fehér is. Szóval, van ilyen!

A gasztronómiához visszatérve eszembe jutott, hogy csongrádi rokonunk, *Gazsi bácsi* is nevelt ilyen galambokat a padlásán, és ha valami finom, különleges étellel akartak kedveskedni, néhány galambocskát „esett áldozatul”. Ez azonban olyan mennyi menü volt, amit sosem felejték el! A galamblevest (amit lábadozóknak és szülő nőknek is szokás főzni – hogy erősödjenek) és az utána következő púpos tálnyi rántott galambhúst, aminek a

csontjait is megettük, olyan zsenge volt. Azt, hogy Kamaraerdőn volt-e az étlapon galambleves, nem tudom, de *Kostyál István* bizonyosan róluk nevezte el a nagyvendéglőjét.

Dr. Gárdonyi Albert tanulmányából (A budai hegyvidék első nyaralótelepei – Tanulmányok Budapest múltjából, 1933. 162–180.) tudjuk, hogy a budavárosi tanács már 1786-ban késznek nyilatkozott, hogy a kívánt kamaraerdei vendégfogadót felépítteti, mely 1787-re el is készült. 1788 május 1-től *Rath József* bérelte, szerződése a bor és sörméresi jogot is biztosította számára. 1795-ig *Orczy Mihály* vette át az üzletet. Épülete nem lehetett kiváló alkotás, mert az 1821. április 28-i gazdasági bizottsági jegyzőkönyv szerint az újabb, az akkori bérlő, *Tekusch Károly* már a helyreállítását sürgette. Ezután sokáig nincsenek újabb adataink e fontos helyről, amíg a század vége felé *Kostyál István* meg nem nyitotta a helyiségben a „Kacagó Galambhoz” címzett Nagyvendéglőjét.

A *Kostyál* elterjedt név, és valószínűleg szerteágazó a család. Esetünkben a budaörsi *Kostyálokról* van szó. Az alapító kis kocsmáját már fia fejlesztette fel és tette híressé a századforduló után. A *Budaörsi Almanach* 1932-ben a következőket írta róla: „*ifj. Kostyál István vendéglős, az „Arany szarvas” tulajdonosa, Kamaraerdőn. Budapesten 1897-ben született. Atyja is vendéglős volt, nála tanulta a szakmát, 1919-ben szabadult fel. Vendéglőjét atyja alapította, 1926 óta vezeti önállóan. Három szobás, kerthelyiséges üzletének befogadóképessége 300 személy. Mint a budafoki pincemesteri tanfolyamot kitüntető díszoklevéllel végzett vendéglős, üzemet a legnagyobb szakértelemmel vezeti. Az Országos Vendéglős Egyesület intéző bizottságának tagja. Az orosz fronton hadifogságba esett. Neje: Scheer Klotild, kinek személyes vezetése alatt a legkitűnőbb magyar konyha prosperál.*”

Hecker vendéglő (képeslap, 1913)

Mattoni reklámfüzet (borítólapp, 1900 körül)

MATTONI
ERZSÉBET SÓSFÜRDŐJE.
GYÓGY- és FÜRDŐ-HELY
Budapest (Budán).
Idény május 1-től szeptember 30-ig.

A gyógyhely forrásai ajánlatok: a belek bántalmánál, alhasi és általános vérbőségénél, májbajoknál, aranyérmnél, tulságos elhízásnál, köszvényénél és női bajoknál.
Rendelő orvos dr. BRÜCK J. az orsz. közegészségi tanács r. k. tagja. (Nagykorona utca 23.)
Egészséges fekvés, jutányos lakások, jó vendéglő.
Pontos közlekedés társaskocsikon reggeli 5 órától kezdve.
Állomás hely: Ferencz-József tér, a régi Lloydépület közelében.

Mattoni budai keserű vize.
Kitűnik dús glauber- és keserű-só-tartalma, valamint megbízható hatása által valamennyi hasonló ásványvíz közt.
Mattoni-féle Erzsébet-Fürdő
előállítva a Mattoni-féle budai Erzsébet-Sósfürdőnek, meglepő gyógyhatásuk miatt régi hírnévvel bíró s különösen lobos izzadmányok felszívódását hathatósan előmozdító keserűsós forrásaiból.

Mattoni-féle ^{láp-só}
^{láp-íg}
Mattoni saját láp-telepeiből Soosban, Franzensbad mellett; kitűnő láp- és vasas-fürdők készítésére, különösen háznál és a fürdő-idényen kívül.

Főraktár Magyarország részére:
Mattoni és Wille, Budapest.

MATTONI HENRIK,
Budapesti, Bécsi, Franzensbadi, Karlsbadi és Giesshübel Sauerbrunni üzleteiben készletben tartja valamennyi európai ásványvíz- és forrás-terményt mindenkor legfrissebb minőségben és első kézből.
Szétküldés nagyban és kicsinyben.

Az Erzsébet királyné Gyógyfürdő bemutatása Mattoni prospektusában

Az ifjú 1926-ban apja romantikus névválasztását megváltoztatta: a „Kacagó Galamb” reinkarnációja „Arany Szarvas” lett. Pedig *Krúdy Gyula* is, mikor írt néhány sort a Kamaraerdőről (Rezeda Kázmér szép élete című regényében), a turbékoló galambokat idézte: „Egyszer... Egy napon a Kamaraerdőbe megyünk, ahol senki se jár – mondta most halkán, nagyon szemérmesen, szinte bocsánat-kérőleg Fruzsina. – Utóvégre nő vagyok.”

A vendéglőt a Körtérről induló 27-es autóbusszal lehetett megközelíteni – és a fennmaradt képeslapok tanúsága szerint ezt nagyon sokan meg is tették.

Erdei konkurencia

A másik jó nevű és nagy kerthelyiséggel rendelkező kamaraerdei vendéglőt *Tímár Gyula* alapította és működtette a második világháborúig. Róla is a budaörsi Almanach szolgálnémi információval: „*Tímár Gyula vendéglős és szállótulajdonos, nyugalmazott bírósági irodatiszt, Kamaraerdő. 1873-ban Ditrón szül. 30 éve van iparjoga. Mai üzletét 1900-ban alapította. Ven-*

déglője két teremből és gyönyörű kerthelyiségből áll, befogadóképessége cca. 1000 személy. Szállója 6 szobás. Konyhája, bora kitűnő. A Budafoki és Környéki Vendéglős Ipartestület választmányi tagja. Végig-

Érkezés a fürdő főbejáratához (képeslap, 1908)

Az Erzsébet királyné fürdő zenepavilonja (képeslap, 1908)

engedélyt is, ezért dohányt, cigarettát és szivart is árusíthatott itt.

Ütközben, Kelenföldön

A hosszú kamaraerdei úton biztosan meg kellett állni kis pihenésre időnként az ide igyekvőnek: például a gyógyító és enyhét adó Erzsébet Sósfürdőnél, Kelenföldön.

1853-ban fedezték fel itt a glaubersós keserűvíz-forrást, úgy, hogy *Schleisz György* zöldségtermesztő – a terület tulajdonosa – öntözés céljára kutat ásott. A vizet megkóstolta és nagyon nem ízlett neki, de a célra megfelelőnek találta. Egy arra járó katonatiszt és a vele utazó úri hölgy azonban a kóstolás után rájött, hogy a legjobb ismert csehországi gyógyvizekre hasonlít, és kérte a tulajdonost, hogy vizsgálta meg szakemberekkel. A „vizsgáló” *Unger* nevű budai patikus rögtön be is társult az üzletbe. Több kémikus megerősítette a gyógyhatású összetételt, így *Unger* megvásárolta a területet és fürdőt építtetett, melyet külön engedéllyel *Erzsébet* királynéről neveztek el. Ma a Tétényi úti kórház pavilonjai állnak a helyén.

Az Arany Szarvas vendéglő társasággal, cigányzenészekkel (képeslap, 1928)

Timár Gyula Hargita vendéglőjének bejárata (képeslap, 1930-as évek vége)

Unger 1865-ös halála után a források az olasz *Mattoni* birtokába kerültek, aki a vizet budai Király keserűvíz néven palackokban kezdte forgalmazni. Hírnevét korábban a Giesshübler sósvízzel, gyógyvízzel alapozta meg, egész Ausztriában. (Giesshübl-Sauerbrunn gyógyhely Karlsbad mellett). A budapesti polgárcsaládok régóta Karlsbadba jártak túlsúlyos feleségeik kezelése végett! Az első prospektusokban, ismertető füzetekben egyeseken együtt reklámozták az Erzsébet Gyógyfürdőt a „*Mattoni's Giesshübler*” vízzel. Gyors népszerűsége talán ennek is köszönhető. Meg a Kelenföldi pályaudvar közelsége (ahonnan saját fogattal hozták ide az érkezőket).

A tulajdonos rövid idő elteltével kiépítette a fürdő területén saját vendéglőjét, mivel látta, hogy a konkurens elcsábítják a szanatóriumi koszt és a gyógyvíz mellett időnként jó ételekre és habzó sörökre is vágyó vendégeket. Az egyik csábító a *Hecker* féle vendéglő és szálloda volt (*Hecker György* vendéglős a Döbrentei tér 4. számú házban lakott, és naponta kikocsizott példásan vezetett,

jó hírű üzletéhez, ahol felesége vezénylete alatt működött a konyha). A másik csábítást *Véder Lajos* vendéglője és szállodája jelentette a kelenföldi állomással szemben, esténként cigányzenével, kitűnő magyar konyhával, remek borokkal és Dréher sörökkel.

Mattoni intézménye bővítésének terveit *Ybl Miklós* rajzolta, a szálloda szobái kényelmesek, mindhez fürdő és telefon is tartozott, kiépült az étterem, modern konyhaberendezéssel. Természetesen a kertből, az étterem mellől a zenepavilon sem hiányozhatott, ahol katonazenekar adott rendszeresen hangversenyt. A fürdőt igényesen tervezett és karban tartott hatalmas parkkal vette körül tulajdonosa, gondozott sétautakkal. Sőt, a kedvetlen időjárásra is gondolva egy fedett sétányt is építettek.

Meggyőződésem, hogy az Erzsébet királyné gyógyfürdő Budapestnek ma is ugyanolyan vonzó nevezetessége lehetne, ha megőrizték volna eredeti vagy visszavárársolt épületeit, mint az egész világból vendégeket fogadó Karlsbad. A gyógyvíz ugyanis ma is ott rejtőzik a földben! ●

Ifj. Kostyál István vendéglője a Kacagó Galambhoz (képeslap, 1905)

Illetlen illemhelyek

Elek Lenke

Ez az, amiről nem beszélünk. Vagy ha igen, akkor is álszenten, álszeméremmel. Az emberi test működéséhez mindig hozzátartozott ez az oly fontos és természetes tevékenység, de mi csak csűrjük, csavarjuk a szót, mint ahogyan most is e sorok szerzője. Igen, a vécéről, vagy ha úgy tetszik, az illemhelyekről van szó.

forrás: Fotrepan

Vajon miért pont illemhely? Milyen furcsa ez a szóösszetétel, hiszen éppen hogy illemből nem szoktunk erről beszélni, társaságban, evés közben sose, és máskor is csak nagyon visszafogottan. Félreeső hely, így is hívták. Mikor az ember csodálatos kézi munkával megalkotott, pazar bútorkkal és drága festményekkel ékeskedő múzeumokban, kastélyokban jár, akkor sem pillantja meg azt a helyiséget, amelyet az ott élők napjában többször is használtak. Pedig biztos létezett valamilyen formában. Igaz, fürdőszoba se nagyon mutatkozik e palotákban, az is csak vagy száz éve gyakori, elsősorban nagyvárosi, úri házakban, és ott is csak ritkán használták, akkor is főleg a fiatalabb hölgyek. Uraktól számon kérni a használatát? Ezt döbönt csend követte volna. Persze ekkor a higiénia fogalma sem volt közismert, mit sem tudtak a baktériumokról, vírusokról, és majd' megkövezték *Semmelweist*, mert annak idején arra buzdította az orvosokat, hogy mossák meg a kezüket, mielőtt a szülő nőhöz nyúlnak.

Évszázadoknak kellett eltelni, mire a nagyvárosban élők rájöttek, hogy ügyes-bajos dolguk elvégzése közben az utcákon is rájuk jöhet a szükség. Megszülettek az első nyilvános illemhelyek, és velük a vécés nénik. A korosabbak még emlékezhetnek, ha máshonnan nem, hát a köztévé retro műsorából Kellér Dezső és Kiss Manyi feledhetetlen jelenetére. A két zseniális művész sem tudta feledtetni azt a ma már ósdiinak ható szemléletet, hogy vécét használni mennyire vicces, sőt, minden poénjukat erre hegyezték ki.

Zöld házikók, vécés nénik

Már a pár éves kisgyerek is érzi, hogy ez valami tiltott, furcsa, tréfás, de ugyanakkor szégyellnivaló dolog. Ezért aztán felbátorodik, és társaságban provokáló módon csak erről beszél. Vannak, akiknél ez rögzül felnőtt korukra is, és ha jól érzik magukat, vagy simán csak megbotránkoztatásra vágynak, belemerülnek a részletekbe is, kínos helyzetbe hozva másokat.

A szocialista Budapest nyilvános vécéiben még persze se híre, se hamva a százféle aromájú illatosítóknak, légfrissítőknek, formatervezett, színes szivacsoknak, multi vegyszereknek, helyettük súrolókefe, Ultrapor és Hypo járja, ami nem is rossz, a lényeg, hogy alaposan takarítsanak, hogy ne legyen kosz és rossz szag. Ez olykor persze hibádzott, bár a legpenetránsabb helyzetet a MÁV-kocsik mellékhelyiségében uralkodott, és néhol persze uralkodik ma is. Külföldi rokonnal, vendéggel vonaton utazni Magyarországon évtizedekig felért egy szégyellnivaló meghurcoltatással. Magyar ember ma sem indul el úgy vonatozni, hogy ne lenne nála vécépapír és fertőtlenítő kendő. Igazi hungarikum.

De a vécés néni is az. Bár a zöld házikók jórészt eltűntek, azért egy-egy régimódi étteremben még él a szakma. A minap egy magyaros ételeket kínáló, főleg turistákat fogadó, jókora budapesti söröző vécéjébe betévedvén vicces látvány fogadott. Dél-koreai lányok fényképezték okoste-

lefonjaikkal a nénit, mint valami magyaros különlegességet, és ő büszkén pózolt, a helyzetet a legtermészetesebben viselte. Mint mondja, sokan elküldik neki Japánból, Kínából is a jól sikerült fotókat. Ő ott üldögél, beszélget, elfogadja a legkülönbözőbb pénznemekben a borraivalót, bár sok vendég nem érti, miért kell külön fizetni az egyébként meglehetősen drága étteremben még külön ezért is.

A rendszerváltás után kezdődött el a vécék privatizálása. Az elsők egyike volt a Batthyány térnél lévő, ahol már takarítottak, szólt a zene és nem hiányzott a vécépapír. A ma működő és nehezen megtalálható, igen kevés nyilvános vécé mind „maszek”, és sokban nem vécés „néni” irányítja az élénk forgalmat, hanem bácsi. Úgy látszik, a szakma nőiesedése megállt.

Ilyen is lehetne

A 21. századi „luxus” vécékkel a magyarok a budapesti – meg a külföldi – ötcsil-

lagos szállodákban ismerkedtek meg, ha volt ilyen szerencséjük. Kortárs kép a falon, hatalmas tükrök, design csempék, illatos potpourri, háromrétegű, puha papír, az érintős kézmosónál folyékony szappan és néhol testápoló is (ha száraz típusú a kezed), virág kis vázában, babapelenkázó kisasztal és kényelmes fotel, ha valaki át akarja venni, mondjuk egy bálban, a cipőjét. A még elegánsabb helyeken a kéztörölők valójában kis törülközők – sokan eleinte nem is tudták, hogy ezt nem a szemetesbe kell dobni, hanem egyszeri használat után a szennyestartóba. Ezek már inkább amerikai típusú restroomok – ők is puritánok persze a névadásban, ha másban nem is mindig.

Az elegáns szállodai szobák vécéi mutatták meg a magyarok többségének, mennyire hasznos tud lenni egy sminktükör, meg egy tartalék piperecsomag.

Érdekes kontrasztként a minap volt szerencsém egy budapesti, belvárosi gangos

ház közös folyosói vécéjébe is benézni, nem mindegyik lakásban van ugyanis ilyen. Akadnak lakók, akik már kialakították a maguk szoba-konyhájában a mosdót, de a 94 éves Marika néninek ehhez se ereje, se kedve. Ő már élete végéig ide fog kibortorkálni. És akkor még nem beszélünk a kültelki budikról és a közparkokról, amelyek Budapesten bizony sokak vécéjeként is funkcionálnak...

Besurranni tilos

A budapesti, ha rájön a szükség – ez is milyen illedelmes kifejezés! – megpróbál besurranni egy kávézóba, vagy inkább rendel egy üdítőt, hogy „jogosultságot” szerezzen. Másképpen ugyanis nem lehet bemenni a mellékhelyiségbe. Sok helyütt van már mozgássérülteknek szóló is, de többnyire bezárja a takarítónő, hogy ne kelljen neki azt is takarítani, afféle magyaros megoldásként – van, hogy mutatni lehessen, de nem engedik használni. Ha mégis engedik, az élelmesebbek mind ide nyitnak be, ezek ugyanis mindig tisztábbak, mint a forgalmas többi.

Érdekes megfigyelés, hogy a hölgyek – a fiatalok is – mindig többször zárandokolnak el a mellékhelyiségbe, mint a férfiak, ezért többen felvetették, hogy férfivécéből elég lenne egy is, például a benzinkutaknál. ●

Svédországban már alig látni külön férfi és női mosdót. Vécé van meg egyenjogúság, és kész, a szállodákban is. Ez lesz a jövő, és mit ad isten, ugyanolyan ügyesen tudják használni a kagylót a férfiak, mint a nők. A közös nyitott piszoárok ideje pedig végképp lejárt. A másik trend, hogy nem kívül van a kézmosó, hanem belül, mindegyik kis helyiségben, hogy ne kelljen egymásra várni, áthajolni, locsolni-pocsolni a kézmosónál. Mennyivel praktikusabb ez, és sokkal kényelmesebb, nyugodtabb is! A benzinkutaknál külön kisméretű vécé szolgál a gyerekeknek, így nem kell őket fogni a szülőknek, míg elvégzik a dolgukat.

A másik, nekünk meglepő szokás, hogy az úgynevezett stockholmi kolóniákban – ez egy speciális víkendház-telepet jelent, egyforma nagyságú házakkal és kis telkekkel – mindenkinek kulcsa van egy közös, több vécés épülethez, ahol persze illatos tisztaság uralkodik, sok virág meg kis mintás függöny teszi otthonossá, tele van mindenféle kényelmi kellékkel (amit nem lopnak el), és mindenki tisztán hagyja maga után a terepet. Itt az a ráció, hogy a kis házak minden négyzetcentiméterét kihasználják, és óvják a környezetet is.

SZÜRET a JÓKAI-KERTBEN

Szeretettel hívják és várják Önt és kedves családját (rokonait, barátait, ismerőseit):
Laborfalvi Róza (hétköznapi Saly Noémi kadarnagsád), Jókai Mór (civilben Tóth Yózszi kadarnagy),
a Kadarka Kör, Hegyvidék Önkormányzata, a Svábhegyi Hagyományőrző Egyesület,
a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, a Budapesti Városvédő Egyesület, a Petőfi Irodalmi Múzeum,
a Kadarka Szalon, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum

Svábhegyi Szüretére

OKTÓBER 7-ÉN (PÉNTEKEN) 14 órára
a Jókai-kertbe (XII., Költő utca 21.)

A szüreti program első órájában a szőlő a főszereplő. Felhordása, taposása – gyerekek is bekapcsolódhatnak! – Laborfalvi Róza (Saly Noémi) és Jókai Mór (Tóth Yózszi) irányítása mellett zajlik majd. Fellép a Tamási Áron Általános Iskola és Két Tannyelvű Nemzetiségi Gimnázium diákjainak nemzetiségi kamarakórusa, a zsámbéki Lochberg Táncsoport és a Budakeszi Hagyományőrző Kör Egyesület Férfi Dalárdája.

Három órakor kezdődik a szüreti mulatság. Vendégeink a kóstolójegy megváltásával jogot szereznek, hogy megízlelhessék a tavaly itt taposott Budai Vörös borát – a 2015. évi ANNO ezüstérmet nyert a XXI. Nemzetközi Kadarka Versenyen, palackozott változatát is megvásárolhatják –, a frissen préselt mustot, s fogyaszthatnak borkorcsolyának a lilahagymás zsíroskenyérből. Szórakoztatásunkról a FOLT együttes zenészei, a Lochberg táncosai, Tauner Tibor óbudai nótafa, a tangóharmonikás Drávusz János, hagyományőrző folklórműsorukkal a Tamási Áron Általános Iskola és Két Tannyelvű Nemzetiségi Gimnázium diákjainak táncsoportja gondoskodik.

Illés megkönyörült az ünneplőkön

fotók: Gadányi György

Augusztus 21-én, vasárnap délután színes esemény helyszíne volt a Természettudományi Múzeum udvara, s annak díszje, a pesti s budai szerbek búcsújáráhelyeként elhíresült Illés-kútja. A forrás páratlanul szép klasszicista épületét a sokak támogatásával és közreműködésével elkészült teljes rekonstrukciót követően éppen negyedszázada avatták fel, átadva újra a város közönségének.

Ortodox szentelési szertartás, szerb tánc és zene, étel-ital. Fellepett a Tabán Szerb néptánc együttes, *Wertetics Slobodan* és zenekara, a szervezők megszentelt kojivót és kalácsot, többféle ízesítésű bureket kínáltak. Sokan voltak – Józsefváros Szerb Önkormányzata, Meteor Búvárklub, Budapesti Városvédő Egyesület, Magyar Természettudományi Múzeum, Kadarka Kör. Sokan voltak a vendégek is, noha ezen a vasárnap délutánon senki se lehetett biztos abban, nem zúdul-e nyakunkba a névadó próféta esetében menetrendszerűen elvárható zápor-zivatar.

Százhusz évnyi szünet után először került a kóstolóphárba az újjászületett budai vörösbor, az ANNO. A Kadarka alapú küvének is az első nyilvános premierje volt az esemény, ahol nem csak ezt, de *Buza Péternek* – a kút romjai felfedezését hajdan irányító és a rekonstrukciót szervező művelődéstörténésznek – új, a Városháza Kiadó gondozásában megjelent kötetét is bemutatták. A Bandusia forrása a Titkos Budapest sorozat első kötete, s nem csak a forrás felkutatásáról, házának újjáépítéséről szól, de a közvetlen környék közelebbi történetét is feldolgozza. *Mátyás* pesti vadászkastélyának, a Festetics s az Orczy-kertnek, Rákos mezejének históriáját. (B. P.) ●

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Bolgár György

Látta-e már Budapestet?

Látta-e már Budapestet este?

Összehúzza szemét a nap, lustán elnyúlik a város teste,
Kacérkodik a beste a kaján holdnak integetve,
Mélyet lélegezni a nyárból nem rest-e?

Dehogy. Látta-e már, ahogy Pest

A fülledt délutánt megette? Fesztet-e róla képet
Az idő, mely a tereket belepte,
S itt állunk térben, időben tetőtől talpig bekeretezve?

Nem. A festék azonnal lepereg, a tér szűkül, majd újból
kitágul,

Időnk nincs, a budai dombok már nyomulnak ott hátul,
Bámulhatod a Dunát, hogy milyen sok víz lefolyt,
Folyt. köv., míg kő kövön nem marad, csak folt

Hátán folt, kiszáradt meder, Pestet a jövő elárverezte,
Hiába minden, hogy nem oda Buda, de ide Verecke,
Látta-e már Budapestet este? Vegyen jegyet,
Ha van még, mindjárt zárunk, közeleg a város eleste.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

A BUDAPEST folyóirat lapszámái és a BUDAPEST PLUSZ füzetek az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- **Kiadónkban** (Summa Artium Nonprofit Kft.,
1054 Budapest, Honvéd utca 3., V. emelet 13.
T/F: +36-1 318-3938) munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában**
(Budapest, VI., Andrásy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban**
(Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban**
(Budapest, IX., Üllői út 11-13.)
- **a Litea Könyvesbolt és teázóban**
(Budapest, I., Hess András tér 4.)

A MÚLT MÉLYSÉGES KÚTJAI

Saly Noémi

A város története iránt érdeklődők most kétszeresen is örülhetnek. Egyrészt, mert a hosszú szünet után újraéledt Városháza Kiadó nem-hogy új kötettel, hanem egy új sorozat nyitókötetével kedvesedik nekik, másrészt mert ez a szép kis könyv Pest históriájának olyan régi rétegeibe ás le – a kifejezés minden értelmében –, amelyek közé még a „művelt átlagolvasó” is nagyon ritkán merészkedik.

A török hódoltság hatalmas törést jelentett az ország életében. Az előzményekből csak szomorú töredékek maradtak, *Mátyás* király világhírű Budájából szinte semmi. Hát még Pestből! A régi történetírók olykor emlegették ugyan túlparti vadaskertjét, kastélyát, de ki hihette volna, hogy annak nyoma lehet? S hogy szoros köze volt hozzá a pesti szerbek nevezetes búcsújáró helyének, Illés kútjának?

Nos, *Buza Péter* ezeknek a kérdéseknek a nyomába ered könyvében, amely két részből áll. Az első fele történeti kutakodás. Először is: hová tűnt a Ludovika akadémia kertjéből maga a forrás, amelynek „páratlanul tiszta és kitűnő vizéből” az egykori imaház tövében még az 1930-as évek végén is ittak? Ehhez meg kellett találni a háború után lebontott kápolna romjait és alatta az eredeti forrásfoglalást. A szerző és segítői 1985-ben meg is találták, föl is tárták, s a kútházat épp negyedszázada gyönyörűen helyreállítva vissza is adták a város közönségének.

Ez után már csak (?) össze kellett fésülni ezeket a becses leleteket azokkal a történeti adatokkal, amelyek a királyi vadászházat a forrás közelébe helyezték.

Ezekből az volt kihámozható, hogy Pest város 2. számú majorjában, amelyet a város 1718-ban romostól, lövészkunyhóstól és Il-

lés-kutastól a megyei alispánnak, *Szeleczy Márton*nak ajándékozott, bizony a legendás királyi vadaskertre bukkanunk. S hogy amikor Szeleczy valamikor 1720 és '30 között a romokra alapozva fölépíti saját impozáns kastélyát, az építkezés közben talált szép köveket beviszi a városba, és jó ismerőseinek ajándékozza – így kerülnek a mai Belvárosba, s onnan a Budapesti Történeti Múzeum reneszánsz termébe, ahol bárki megcsodálhatja őket. Eközben megismerkedhetünk magával Szeleczy urammal, aki hatalmas szigorral kötelezi jobbágyait gyerekeik iskoláztatására, és akinek városszéli palotájában vendégeskedik *Mária Terézia* felséges férjével, *Ferenc* császárral, aztán *II. József* több alkalommal is, amikor megszemléli a tiszteletükre rendezett hadgyakorlatot a Rákos mezején. (Tudja valaki pontosan, hol is feküdt az a Rákos mezeje, amely a magyar történelem lapjain lépten-nyomon előbbukban? Hát itt, az akkori pesti határban, karnyújtásnyira a Belvárostól. A könyvben szereplő remek régi térképek segítenek – végre! – odatalálni.)

S hogy mi lett aztán a kastéllal? 1798-ban *Festetics Antal* birtokába került, innentől már képeink is vannak róla. De 1848-ban *József* nádor kérésére megválnak tőle, hogy itt alakítsák ki az egyetem fűvészkertjét...

Fűvészkert? Hiszen ismerjük. Hogy az igazgatósági épület...? Hogy annak a pincéjében? Vagy még annál is lejjebb? Türelmetlenül fogsz lapozni, kedves olvasó, és nem csalatkozol.

S ha eddig is izgulhattunk eleget, már amennyiben fogékonyak vagyunk a félreértések, hiedelmek, téves történelmi magyarázatok tisztázására, elfeledett nagyjaink sokszor tragikus vagy legalábbis szomorú magánéletének rejtelseire, hát a könyv második részében legalább ilyen kalandok várnak. Egy kissé lerövidített, megszerkesztett naplót olvashatunk, a szerző feljegyzéseit, amelyekben 1987. augusztus 11-től napról-napra rögzítette az Illés-kút feltárásának és rekonstrukciójának történetét. Tanács, Vízművek, Gázművek, kertészek, régészek, tűzoltók, katonaság, az Alfa mozi üzemeltetői, a Vörös Meteor bűvárai, a metrórépítés tervezőmérnökei, *Ráday Mihály* és a Városvédő (akkor még Városszépítő) Egyesület (emlékszünk, ugye, a híres kérdésre: – Ugyan kitől akarják megvédeni az elvtársak a várost?), a Műemlékfelügyelőség, a Kelet-Pesti Vendéglátóipari Vállalat... Az ember csak kapkodja a fejét, ki mindenki válik szereplőjévé ennek a csak látszólag egyszerű ügynek: megkeresni és lehetőleg helyreállítani egy számtalan helyen említett, elég jól (mármint a kutatás jóvoltából elég jól) lokalizálható, nem kis méretű mérnöki műtárgyat.

Hogyan talál egy maroknyi civil csapat anyagi forrásokat a forrásra? Mit tehet, ha hitegetik, becsapják, cserben hagyják, keresztbe tesznek? Ha a legközvetlenebb munkatárs megbízhatatlannak bizonyul, ha valaki megsértődik? Előbukkanó kövek, téglák sorsa, szigetelés, tetőcserép, vasrács és emléktábla: mindebből a gomolygásból bukkan elő ennek a sikersztorinak a végén a megújult, szépen felújított Illés-kút, hogy az ortodox egyház áldásával nyerje vissza igazi mivoltát.

S persze még nincs vége: mert a kútház területének tulajdonosa ma a Községi Egylet, amelynek kerítése mögé egyelőre nem könnyen lép földi halandó, használója viszont a Természettudományi Múzeum, amelynek ottani hónapjai-évei igencsak meg vannak számlálva... De a kötet lezárása előtti utolsó pillanatban jött a hír: az egyetem megbízásából végzett vízföldtani kutatások során kiemelték az alvó kútból a vízoszlopot, s az Illés-kút forrása életre kelt! ●

Buza Péter: Bandusia forrása. Városháza Kiadó 2016, 142 oldal.

A kötet 2800 forintos áron megvásárolható a kiadónál,

az Ötpacsirta utca 4. szám alatt, hétköznapokon, munkaidőben.

Jelezze előzetesen vételi szándékát a 06/20-258-9771-es mobilszámon vagy a kozarid@fszek.hu e-mail címen.

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

A BUDAPEST ANTIKVÁRIUM AJÁNLATA

VÁROSHÁZA PESTEN. STADTHAUS IN PESTH – METSZET

Megjelent: Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben (1860)

Rajzolta: Rohbock Lajos (Ludwig). Színezetlen acélmetszet. Paszpartuban, léckeretben.

Képméret: 164x104 mm. Keretméret: 307x254 mm.

Ára: 16000 Ft

A metszet megvásárolható a Budapest Antikváriumban (1091 Budapest, Üllői út 11-13.).

További információ: www.budapestantikvarium.hu

GEORG KLEIN: HAZA HELYETT

Corvina Kiadó

Georg Klein magyar származású sejtbiológus, immunológus, onkológus, esszéíró 1947 óta Svédországban él. Az 1980-as évek óta megjelenő önéletrajzi munkáit, esszéköteteit, tudományfilozófiai írásait sok nyelven kiadták.

Haza helyett című memoárjában a gyerekkor, a háborús évek, a menekülés és megmenekülés, az emigráció és a tudományos életpálya történetét mondja el a tőle megszokott bölcsességgel, éleslátással, szellemességgel és tömörséggel.

Ára: 2990 Ft

SARAH CARR-GOMM: A KÓDOLT MŰVÉSZET

Holnap Kiadó

A művészeti alkotások megértéséhez kíván segítséget nyújtani ez a könyv. A tárgyalt művek többsége a késő középkor és a modern kor között keletkezett, amikor a figuratív művészeti stílus uralkodott. A könyv címszavai főként személyekről szólnak, a mitológia, a történelem és a vallási élet szereplőit mutatják be. Az ismert és kevésbé ismert műalkotásokkal gazdagon illusztrált kiadványt böngészve az olvasó számára könnyedén megfejthetővé válik „a művészet kódja”.

Ára: 3900 Ft

INTELLEKTUÁLIS TANKOLÁS FRANCIÁSAN A BFZ-VEL

Európai Hidak – Francia Napok
Müpa, 2016. szeptember 21–28.

Párizsi kifinomultság, fülbemászó sanzonok, egy pohár zamatos vörösbor. A Budapesti Fesztiválzenekar és a Müpa ősszel Budapestre varázsolják Franciaország egy-egy darabját. Az Európai Hidak fesztiválon a jazztől a világzenén és a barokkon át a legvagányabb modern koncertekig minden előfordul, de lesz irodalom, tánc, film és képzőművészet is. *Fischer Iván* a Montmartre bohém művészvilágát idézi meg *Ravel*, *Debussy*, a humoros különc, *Erik Satie* és a modern poétikus, *Henri Dutilleux* műveivel. Régizenei együttesük igazi barokk kuriózumokkal készül *Hervé Niquet* vezényletével, de a kísérletező kedve sem hagyja el a zenekart. Modern koncertjükön azt is meghallgathatják, hogy szól a kontrabasszusklarinét vagy éppen a selyempapír. Intellektuális tankolás franciásan. ● *További információ: www.bfz.hu, www.mupa.hu*

NÁGÁK, ELEFÁNTOK, MADARAK

Viseletek Délkelet-Ázsia szárazföldi térségéből

Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2016. szeptember 30. – 2017. május 1.

Délkelet-Ázsia meghatározó művészi kifejezésformája a textilművészetben követhető nyomon. Ez a művészet anyanyelve, egyik legfontosabb megnyilatkozási formája, így Délkelet-Ázsia textiljeinek bemutatásával, típusaik, használatuk és szerteágazó jelképrendszerük megismertetésével kulcsot kap az érdeklődő egy távoli világ működésének és gondolkodásának megfejtéséhez.

A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum új időszaki kiállítása olyan utat jár be, amely többféle aspektusból – földrajzi, időbeli és antropológiai szempontból is – vizsgálja a délkelet-ázsiai textilek kódjait, így a textilek rituális szerepének és mintarendjének bemutatásától kezdve az egyes népcsoportok jellegzetes viseleteinek és textiltípusainak ábrázolásán keresztül ismerteti meg hiedelemvilágukkal, ünnepeikkel és szokásaikkal.

A khmer birodalomból elinduló kalandozás a burmai és a sziámi (thai) udvar szentélyein keresztül vezet a ma is Mianmar, Thaiföld, Laosz, Kambodzsa és Vietnam területén élő számos nép textíliái és ékszerei felé. A kiállítás több mint 150 tárgyat vonultat fel: a magyarországi közgyűjtemények értékes, nagyon ritkán látható anyaga mellett magángyűjtők és kutató-tudósok helyszínen gyűjtött tárgyait is bemutatja. ●

Munkácsy Mihály:
Haynald Lajos bíbornok-érsek

„IGÉZŐ VIRÁGOK SZEMLÉLÉSÉBEN”

Haynald Lajos bíboros érsek a tudomány szolgálatában
Magyar Természettudományi Múzeum, 2016. december 6-ig

Haynald Lajos kivételes műveltségű egyházi személyiség, 1851-től erdélyi püspök, 1867-től kalocsai érsek. Neve a legnagyobb magyar mecénások között említhető, iskolákat alapított, jelentős összegekkel támogatta a kultúra számos területét. Teljes vagyont, kapcsolatait és papi szolgálatát önzetlen módon nemzeti célokra ajánlotta. Százezer példányt meghaladó botanikai gyűjteményét és szakkönyvtárát a Magyar Természettudományi Múzeum őrzi.

A tiszteletére rendezett kiállítás bemutatja természettudományos hagyatékát, azaz azokat a gyűjteményi tárgyakat, herbáriumi lapokat, tudománytörténeti ritkaságokat, melyek megalapozták egy Nemzeti Botanikai Gyűjtemény és a magyar botanika tudomány világszínvonalra emelését. A kiállítás egyik különlegessége a Haynald Lajos kalocsai érsekről még 1884-ben készült arcmás, melyet barátja, *Munkácsy Mihály* festett. ●

INGYEN ELVIHETŐ RÉGI LAPSZÁMOK!

A Budapest folyóirat 2010–2014. évi évfolyamaiból vannak megmaradt lapszámaink.

A lapok átvehetők szeptember 1-től szeptember 30-ig a kiadónál (Summa Artium, 1054 Budapest, Honvéd utca 3.) hétköznapokon 9 és 16 óra között.

Amennyiben konkrétan keres bizonyos lapszámokat, kérem, vegye fel a kapcsolatot a kiadóval telefonon:

06 1 318 3938, hogy ellenőrizzük, a keresett szám megvan-e.

A lapokat postázni - a postaköltségekre való tekintettel - sajnos nem áll módunkban.

SZÁLINGER BALÁZS KÖZTÁRSASÁGA ZSÁMBÉKON

Zappe László

A Zsámbéki Színházi Bázis ébredésében van a tetszhalál állapotából. Sőt valójában csak az ébredés láttatja tetszhalálnak, ami ezen a nagyszerű helyen az elmúlt nyáron történt, pontosabban nemigen történt. Miután 2013 májusában meghalt *Mátyás Irén*, aki egykor férjével, a nagyon régen és nagyon fiatalon elhunyt *Bicskei Gáborral* létrehozta Zsámbékon a nyári színjátszást, csak egy volt biztos: nagy kár lenne, ha ez a remek intézmény megszűnne, ha ez a nagyszerű és bejáratott, ismertté és népszerűvé lett helyszín kihasználatlan maradna. Azóta *Arkosi Árpád* irányítása alatt lényegében tengődik a Bázis. Vannak előadások, bemutatók is, de igazi érdekességek vagy pláne szellemi értelemben vehető „események” nemigen. Az idei nyár végképp a vég kezdetének látszott. *Menszátor Héresz Attila* Woyzeck-rendezésének bemutatóján húsznál alig voltunk többen, a produkció meg ennyit se nagyon érdemelt. Most végre *Szálinger Balázs* Köztársaságának bemutatójára dugig megtelt a Bázis legnagyobb hodálya. És a nézői előérzet most sem csalt. Valóban jelentős előadás született. Olyan, amelyik végre méltó a darab jelentőségéhez, és a továbbélésre is lehet esélye. Érdemes lehet tovább játszani a köztársasági évadban is. Maga a darab első, felületlen pillantásra úgyeszen illusztrált politológiai értekezés-

nek látszhat. A *Julius Caesar* ifjúkori kalózkalandját feldolgozó történettel a szerző nem kevesebbre vállalkozik, mint az emberi társadalomszervezés lehetőségeinek, a különféle uralmi formáknak a mérlegelése. Mondandót hordozó lényege abba a néhány percbe sűrűsödik, amikor az éles elméjű fogoly és a kalózvezér megvitatja a kívánatos államformát. Ennek lényegi eredményét egyszerűsíthetjük arra, hogy a kalózközösség sem jobb a római köztársaságnál, ami az ifjú és nagyreményű foglyot arra a következtetésre viszi, hogy ő, mint a legkiválóbb, nyilván a legalkalmasabb az egyeduralomra.

A teoretikus szövegelés azonban legkevésbé sem jellemző a darabra. Dús cselekmény veszi körül az előkelő és öntudatos, sőt öntelt és pökhendi fogoly raboskodását. Sőt az ő sorsánál, amelyet semmiféle valódi veszély nem fenyeget, sokkal izgalmasabb egy szakácsgyerek és a kalózvezér lánya közötti szexuális viszony. Ez a mezaliansz valóban életveszélyes, és halálos véget is ér.

A sok kis emberi (kisemberi) dráma érdekesebb, hatásosabb, mint az emberiség nagy kérdései, tanulságuk meg nem több, mint hogy a kisembert könyörtelenül elgázolja a nagyok torzsalkodása, életük a hatalmasok, illetve a történelem játékszere. *Horváth Illés* rendezése úgyeszen használja ki a hosszúkás teret. A nézőtér

elnyújtott patkó alakban fogja körül a játékteret, a betonbunker hatalmas vasajtói súlyos zajjal egészítik ki a markáns zenei hatásokat, és olykor lehetőséget nyújtanak a kipillantásra, például a vezér mercedeszes érzésére, távozására. A nyomasztó légkörről *Cseh Renáto* trepnikből, ócska bútorokból összedobált díszlete, valamint *Gálvölgyi Anett* és *Miovác Márton* helyénvaló ruhái külön is gondoskodnak.

A látvány és a játék naturalizmusa szerencsésen ellensúlyozza a történet parabolisztikus sugallatait. A játék pedig nemigen hagy helyet a túl sok elmélkedésnek. A színészek, a főbb szerepekben legalábbis, markáns karakterekkel szolgálnak. *Takács Géza* szerencsés választás ahhoz, hogy a nagyreményű római patríciusgyerekek megláthassuk az izgágaságra is hajlamos, ám nagyralátó mai értelmiségi palántát, aki karrierépítése során semmitől sem fog visszariadni. Az iránta atyai érzésekre lobbanó kalózvezér sajátos intellektusát és szentimentalizmusát *Gáspár Tibor* maradéktalanul szolgáltatja. *Pál András* remek alfőkalóz, brutális és sunyi, kár, hogy a szerep családapai kötöttségeit az előadás elsinkófalja. *Nagy Mari* dajkája, minden kalózkörök nevelője, a megalukvó, kompromisszumos humanizmus pontos rajzolata. *Gémes Antos* közkalóza nehézkes munkásember, aki nem sokat nyert azzal, hogy római polgárból kalózpolgár lett. *Horgas Réhel* öntudatos és öntörvényű vezetőgyerekként lázad és gyilkol. Apja révén hatalma van, jövője nincsen.

Ez a címadó eszmére: a köztársaságra is vonatkoztatható. ●

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Ég és föld

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

Gyerekkoromban, miután nagyapám is elvesztette az állását (az osztályharc fokozódott, ennek esett szegény áldozatául), elég reduktív konyhát vittünk. Más kérdés, hogy nagyanyám a patakparti vadsóskából is olyan főzeléket volt képes rittyenteni, hogy az egész Tavasz utca a csodájára járt. Ezért van, hogy máig nagy rajongója vagyok a rántott levesnek meg a krumpilipaprikásnak, a hamisgulyásnak és a tojásos nokedlinek: s fájlalom erősen, hogy a gasztronómia büszke bástyái máig negligálják ezeket a szegény rokonokat, számúzve őket az étlapokról. Még az olyan meztlábás ínycségek, mint a szezonális lecsó is csak díszként vagy köretként (magyaros szűzérme) kerülhetnek az asztalra, esetleg padlizsánnal súlyosbítva, ami mégis már rataouille, kiejteni sem lehet, nemhogy leírni.

És aztán ott van még gyerekkorom legkedvesebb vacsorája, a cicege. Nagyanyám ezt is, mint mindent, istenien készítette (nem vagyok elfogult egyáltalán, ezt szeretem magamban, ezt a végtelen objektivitást, persze, a szerénységen kívül): reszelt rózsakrumpli (és nem ella, mert az könnyen mállik), finomliszt, só, egy csipetnyi bors, ezekből apró lepényeket gyur-

mázott, aztán forró zsírban kisütötte őket. Imádtam, annyit mondanék, négyet-ötöt simán bepusztítottam belőle. Nyugdíj táján megesett, hogy egy nagy kanál tejföl is került a cicege tetejére, az már igazán mennyei élvezet volt, de ettem én tejföl nélkül is boldogan és gyakran.

Katonakoromban egyszer valami hadgyakorlaton elkallódtunk a főseregtől, elfogyott az enivalónk, bementünk hát egy Vásárhely környéki tanyára, s megkérdeztük, van-e valami harapnivaló a háznál.

Csak egy kis tócsni – mondta zavartan a háziasszony. Sosem hallottam ezt a szót korábban, de a vasszeget is megettem volna, rábólintottam hát az ajánlatra: kiderült persze, hogy cicege volt, semmi más. Nem volt olyan finom, mint a nagyanyámé (biztos ellából csinálták), de azért nagyon jól esett. Azóta persze tudom, hogy a népi konyhaművészet e különös remekét az egész országban ismerik, csak mindenhol másképpen hívják. (Az Alföldön például lapcsánkának.) Persze, az elkészítésben is akad némi különbség (a legfontosabb talán, hogy vannak vidékek, ahol megfőzik kicsit a krumplit sütés előtt), de a lényegen ez nem változtat.

S ez a fenséges étel sokáig hiányzott az étlapokról: szégyellték, az volt a helyzet. El kellett halványodnia a régi szegény konyha emlékének, hogy végre elnyerje méltó helyét. Ma már sok helyen rendelhető, igaz, leggyakrabban köretként, de itt-ott már önálló fogásként is. S nemrégiben egy egri étterem a helyi változat nevét (macok) saját nevébe is emelte: ennél már nincs, nem is lehet feljebb. Ha ezt a gyerekkorom cicegéje, vagy legalább a nagyanyám, megérhette volna!

Persze, míg a tócsni a legmélyebb bugyrokba jutott fölfelé, tudunk fordított történetet is: a szarvasgombáét. A szarvasgomba néhány évtizede teljesen ismeretlen fogalom volt hazai tájakon: múlt századi francia regényekben lehetett olvasni róla, melyek arisztokrata környezetben játszódtak. Regényes elem volt tehát, nem valóság. Néhány éve azonban ellenállhatatlan erővel betört a pesti flaszterre, manapság minden sznobisztikus vendéglőben legalább egy-két olyan ételnek kell lennie, amelyben feltűnik. Ne nyissunk most vitát arról, milyen e föld alatti csemegének (tudják, úgy kell kitérni onnan e célra rendszeresített vadkan és/vagy vadászkutya segítségével) az ízvilága, maradjunk abban, hogy fogyasztásához is kell némi elszántság. A kérdés inkább az, hogyan kerül a magyar asztalokra ily ipari mennyiség belőle.

Megmondom: sima hamisítás által. Gyanítottam ezt régen, de nemrégiben meg is tapasztaltam. Egy szálloda shopjában az alábbi ínycségre bukkantam: „szarvasgomba ízű vargánya.”

A cicegét bezzeg sose hamisította senki. ●

#moszkvater

A SZÉLL KÁLMÁN TÉR TÖRTÉNETE

Helyszín: Kiskölkű Múzeum, 1037 Budapest, Kiskölkű utca 108.

Nyitva: 2016. május 20 – október 2-ig. 10–18 óráig (hétfő kivételével minden nap)

Az Urban üdvözet!

Alulírt ezzel hitelesen tanusítom, hogy reám bízott *Sz. k. pesti pót-
városi* Plebániának, Házasságra öszveadottak' Könyvében *332* lapon

szórul szóra e' következők foglaltatnak:

Ezer, nyolcz száz, ötvenedik / 1850^{deh.} / évben.

Év, hó, Nap.	Házasságra öszveadottak'		Tanuk' Vezeték- és Keresztneve, életneme.	Az öszveadó egyházi sze- mely.	Felmentés, Elbocsátás.
	Vezeték- és Kereszt- neve, Hitvallása.	Életneme, Születés- és Lakhelye.			
<i>Julius hi huszon egyedik / 1850^{deh.} / napján</i>	<i>Horváth Árpád nötelen rk. 28 éves és</i>	<i>Czyetemi tanár, hely beli lakos.</i>	<i>Ráth Jozsef Antal Kaplán. és</i>	<i>alulírt felmen plebános tőjssel</i>	
	<i>Kendrey Julia, örvegy 20 éves</i>	<i>Lala vár rk. meggéből, származó hivem.</i>	<i>Horváth Gyula.</i>		

Minek hitelére kiadom ezen saját kezem' irásával és hivatalos
pecséttel erősített bizonyító oklevelet. Költ *Seffen 1850^{deh.}*
évi, Julius hi huszonegyedik napján.

*Sántófy Antalg
pesti pót-
városi plebános-
és budakerületi alispános.*

